

POČÁTKY ČESKÉ DIVADELNÍ KULTURY

- počátky dějin českého divadla se shodují s počátky divadla světového
- počátky české divadelní kultury spadají vlastně až zhruba do 5.-9.století

Předkřesťanská doba

5.-9.století – výskyt různých kmenů na našem území

- divadelní prvky v sobě nesou náboženské obřady (masky, převleky a kostýmy, zaříkávání, rytmizované tance)
- nemluví se zde o divadle – není přítomna estetická fce - je to zachováno částečně ve folklóru

9.století

- na naše území proniká křesťanství (863- Cyril a Metoděj)
- díky křesťanským kazatelům se dochovaly první písemné zprávy o pohanských předkřesťanských obřadech

1) **HOMILIÁŘE** – sbírky kázání (vzory) pro kněze – obsahují varování obyvatel před pohanskými rituály

2) **PENITENCIÁŘE** – seznamy trestů, kterými trestali kněží obyvatelstvo za provádění pohanských rituálů provinění

poč.12.století Kosmas popisuje obřady, které se Břetislav II. snažil vymýtit

STŘEDOVĚKÉ DIVADLO

12.-14.století (Břetislav II., Karel VI., popř.husité)

a) náboženské divadlo - církevní

b) světské divadlo

► STŘEDOVĚKÉ NÁBOŽENSKÉ DIVADLO

- divadelní prvky jsou přítomny v křesťanské liturgii - teatralita
- jeptišky četly antické hry (inspirace latinskou dramatikou – Terentius, Plautus)
Hroswitha von Gandersheim - 10.století, klášter benediktinek
- inspirována Terentiem napsala 6 dramatických textů
- v objektu chrámu, kostela, před oltářem
- hrají mniši
- svátky obměňují hry (hl. Vánoce a Velikonoce) – snaha připomenout si tyto momenty (zahrajeme si to – jsme u toho jako by přítomni)
- hry celkově – zapsány latinsky, česky i bilingvální

RUBRYKY – pokyny, jak má drama vypadat – rekvizity (plátno, zelená ratolest, roucho)

- mniši postupně do předem určeného textu vkládali vlastní texty

→ **TROPUS**

- 1.tropus v chrámu Saint Gallen ve Švýcarsku
- textová vsuvka na již hotovou melodii (slabiky slova alelujah ! - časté)

VELIKONOČNÍ HRY (LUDUS PASCHALIS)

Velikonoční Tropus (resurekční) ve Svatojiřském oficiu

- 1) **příhrobní scéna** (Quem Queritis – koho hledáte – ptá se anděl třech Marií)
- 2) **Apoštolská scéna** – apoštolové se běží přesvědčit k hrobu – dynamická scéna
- 3) **Hortulánská** (hortus – zahrada) – Máří Magdaléna se setkává s Kristem jako zahradníkem (kostým!) – pozná ho po hlase – chce se ho dotknout (emoční gesto), on jí to zakáže. Nechtějte se mě dotýkati neboť jsem ještě nevstoupil ke svému otci nebeskému

- objevuje se první herecká, gestická akce - zpívané divadlo
- 1. herci byly ženy - v benediktinském ženském klášteře (bazilika sv. Jiří)
- hrálo se i v Chrámu sv. Víta, ve Zlaté Koruně, v Roudnici

Svatojiřské officium X antifonář?

- nejstarší zápis liturgického dramatu - přelom 12. a 13. století
- psán latinsky, nachází se v knize Breviář svatojiřský
- obsahuje všechny tři základní scény
- důkaz o provozování liturgického divadla v průběhu celého 12. století
- obsahuje EPIZODU MASTIČKÁŘSKOU - doklad, jak se na našem území upírala pozornost na tuto postavu
- součást litur. obřadu, vážné, zpívané

Klementinský sborník

- počátek 16. století
- 3 texty - z toho dva jsou zápisy her o třech Mariích
- latinsko-české texty (latinský zpěv, česká recitace) - čeština byla všednější, zpěv povyšoval latinu do slavnostní roviny

PLANKTY (pláče) přidáváno k velikonočnímu tropu

● **Hořekování Mariino (nebo Máří Magdalény nebo Petra)**

- lyrické citové zastavení v dramatickém ději
- byly vždy v národním jazyce (češtině)
- v jedné z her o třech Mariích je zpívána zmínka o tom, jak tři Marie musí nakoupit masti => Mastičkář (1. světská osoba v příběhu)

VÁNOČNÍ HRY (LUDUS NATALIS) - pastýřský námět, u jeslí se setkává anděl s pastýři - dialog

- 1) **pastýřská** - anděl a 3 pastýři „Koho hledáte v jeslích, řekněte?“
 - 2) **tříkrálová** - klanění
 - 3) **scéna s Herodesem** (Herodes vraždil chlapce do tří let) - jeho duše byla odvedena do pekla; světská postava
- hrálo se ve Zlaté Koruně v Roudnici

Z liturgických her se začaly vyvíjet celky hrané na klášterní půdě => **OFFICIUM** - samostatný útvar, který postupně ztrácí liturgický charakter, začíná se hrát před chrámem, na tržišti ...

► **STŘEDOVĚKÉ SVĚTSKÉ DIVADLO**

9. - 11. st. - bez písemných dokladů

12. - 14. st. - záznamy existují

- **jokulátoři, žakéři, hystriani** - potulní baviči - profesionálové (putovali, vyhledávali různé slavnosti, zasedání, koncily; výborní recitátoři, zpěváci, akrobaté, žongléři, krotitelé zvířat, výborná paměť; monology, dialogy, scénky s více postavami)
- **čeští žakéři**: skupina DOBŘATA a KOJATA - zbohatli, dochovaly se záznamy, že nakoupili statky, pozemky (žena jokulátora **Anežka** byla v přízni s Vladislavem II.)
- **žáci, vacanti a scholarové** (putovali - škol bylo málo; vzdělání - znali příběhy a uměli je nastudovat) byli spolu s jokulátory angažováni při nejrůznějších hrách (v chrámu i mimo chrám) => prolínání světského a duchovního divadla
- existují doklady o různých studentských slavnostech (veselá kázání, ...)
- maskované průvody (součástí byly dramatické akce)
- 1348** - založení UK - studentský život je neoddelitelnou součástí Prahy
 - slavnost hlavně na slavnost mládětek (=27.12.) - parodie na kázání, volili papeže, ten vjel do chrámu na oslu, hromadná pitka

- pro středověk je typická postava blázna, šaška – jeden z jokulátorů, manažer, organizátor – bavič
- mívával žlutozelený kostým, na hlavě čepici – s rolníckými, v ruce palici, kt. používal jako gong
- písň žáků darebáků
- lidové zvyky : Volba krále a královny Máje, Masopusty, Jízda králů
- šlechta – turnaje, lovy – rytířství (proti byl Jan Milič z Kroměříže)
- kejklíři při církevních koncilech (i nevěstky)
- kult ženy – ideální obraz – minesengři – kurtoazní lyrika
- divadlo pronikalo do života – poprava, souboje, předávání klíčů - teatralita

• **MASTIČKÁŘ** spojení náboženského a světského proudu

- první česky psané drama
- je to jen část, zlomek, ale je tak celistvý, že vytváří celou hru
 - **MASTIČKÁŘ MUZEJNÍ** – v NM v Praze
 - rozsáhlejší, rozvinutější scény, více postav
 - hl. staročeština, zpívaná latina (Marie) – návaznost na liturgické drama, německá slova, makarónština (žargon žákovského prostředí), nejspíš vznikl v prostředí vzdělanců
 - pro nás zajímavé významové roviny
 - odkazy směřující k svátku – oslavě Zmrtvýchvstání
 - Mastičkář Severín (šarlatán X léčitel – blíží se postavě Krista- uzdravování nemocných), Rubín a Postrpalk (sluhové)
 - scéna s Abrahámem a Izákem (předobraz obětování Krista – Abr. obětuje Izáka jako zápalnou oběť na rozkaz Hospodina – anděl ho zadrží)
 - **MASTIČKÁŘ DRKOLENSKÝ** – hrubší, vulgárnější, nejspíš vznikl v prostředí Jokulátorů

• **ČESKÁ HRA O MÁŘI MAGDALÉNĚ (O VESELÉ MAGDALÉNĚ)**

- krátký, ale celistvý text (400 veršů)
- hra o lidskou duši – světské písně, dialog s Martou, psychická proměna Marie – vnitřní život hrdinky

• **HRA O KRISTOVĚ ZMRTVÝCHVSTÁNÍ A JEHO OSLAVENÍ**

- záznam z poč. 16. st. – v Klementinském sborníku
- je vidět, že se to hrálo – témata křesťanského nábož. udržena
- tematika velikonoční
- rozsáhlá, řada scén pašijového příběhu (Židé u Piláta, stráž u Kristova hrobu, ...)
- satira na různá povolání
- charakterové vykreslení

D O B A H U S I T S K Á

- pěstování duchovního zpěvu (Ktož sú...)
- **INVEKTIVY** (urážky) => satirické a komické výstupy – prodavač odpustků
- počátek 15.století – středověké divadlo zaniká – ničení klášterů (div.se drží jen na Chebsku – díky něm.obyvateľstvu)
- **6.7.1415** – Jan Hus – upálen, **1419** – pražská defenestrace, **30.5.1434** – bitva u Lipan, **1436**- Jihlava – Basilejská kompaktáta (Zikmund Luc. – českým králem)
- Jan Milič z Kroměříže, Jan Želivský, Konrád Waldhauser

D I V A D L O Z A R E N E S A N C E A H U M A N I S M U

- Jiří z Poděbrad, Vladislav II Jag., Ludvik Jag.
- vzpamatovávání po husitských válkách

- myšlenky renesance pronikají do reformovaného náboženství
- d i v a d l o - pěstuje se na školách (zkoumání antických dramatických autorů)
- intermezzo mezi středověkem a renesancí :
 - jokulátor = šašek, komediant – dříve na tržišti
 - dává se do služeb renesanční šlechty (funguje v soukromých službách
 - musí být profesionální umělec (zpěv, pohyb, nástroj, klaunerie), ale i organizátor, inteligentní partner svého pána
 - např. u Jiříka z Poděbrad byli: Jan z Drozdovy Hory a Bratr Jan Paleček
 - stává se z toho móda, přicházejí ze západu, z Francie
 - měl možnost říkat a kritizovat to, co jinému bylo zakázáno (člověk je roven ostatním – i král je jen člověk)
 - dodával i anekdoty : Anekdota o malých velkých rybách

► HUMANISTICKÉ ŠKOLSKÉ DIVADLO

- koncentrováno na UK – **Školské univerzitní divadlo**
- vznikají tzv. **partikulární školy** (bratrské školy na Moravě)
- neveřejné (úzký okruh publika - vzdělanci)
- studium antických dramatiků (Terentius, Plautus), studovali latinu, i představení byla v latině
- 1. pokusy o překlady do češtiny
- **profesoři UK** - většinou protestanté (studovali na něm. univerzitách – Witenberg) – přináší ideály, interpretovali antické texty svým způsobem
 - Martin Luther - nahlížel na divadlo příznivě, odmítal pouhou zábavnost divadla
 - bral divadlo jako nástroj výchovy člověka (např. čerpání z biblických příběhů)
 - zájem o latinu, antičtí autoři mohou sloužit ke studiu latiny
 - působení na mravní zušlechtnění člověka a nástroj náboženského vzdělávání (Bible – zdroj témat)

MATOUŠ KOLÍN Z CHOTĚŘINY

- profesor na UK, lutherán
- studoval ve Witenberku (Německo)
- přinesl zájem o antické autory, četl je se svými žáky
- 1535 – jeho žáci provedli hru – Chlubivý vojín (Plautus) v sále Novoměstské radnice
 - nesetkala se s úspěchem (diváky byli radní, měšťané – hra nezapadala do jejich představy o divadle
 - další představení byla zakázána a představitel hlavní role zavřen ve studentském žaláři
- 1544 – hra Phormio – uvedena opět žáky

MIKULÁŠ KONÁČ Z HODIŠKOVA

- profesor na UK
- také prošel německými školami, inspirace něm. divadlem
- přinesl antické i současné německé autory
- přeložil hru JUDITH (námět z Bible) – 1. česká hra s bibl. tematikou se známým autorem, aktuální téma
- **Hra pěkných příběhů** - inspiroval se u Boccaccia, 1. čes. text se světskou tematikou
 - patří do linie humanistického světského dramatu
 - silně připomíná středověkou alegorii – sváry, spory (dialog 3 ctností a nectností – štěstí, chudoby a neštěstí „, renesanční je závěr – že člověk není ve vleku předurčenosti, ale má svůj osud ve svých rukou

JAN KAMPANUS VODŇANSKÝ

- rektor UK
- **Břetislav, nová komedie** - latinsky, 1. česká hra s historickým námětem
 - byla zakázána – vytýkali mu, že zesměšňuje habsburky

2. polovina 16. století →

PAVEL KYRMEZER

- hut kazatel a učitel, Slovák, zemřel v Uherském Brodě (1589), působil na jižní Moravě – 1.česky psané veršované hry - pro své žáky

- divadlo seznamuje lidi s obsahem Bible (lutheránský pohled na divadlo)

• **Komedie česká o bohatci a Lazarovi** (kratičce sebraná z Evangelia sv.Lukáše)

- Boháč vyžene chudáka Lazara – smrt si přijde pro bohatce a on pak v bolestech a mukách umírá – je odsouzen k věčnému zatracení

- komické postavy: ďáblové – Rarášek a Kvasnička – české prostředí

- obsahuje mnoho scénických poznámek – režijní pokyny

- není jisté, jestli se hra hrála, v závěru je ale epilog, v němž se Kyrmezer obrací k divákům – patrně byla uváděna před měšťany (Uherský Brod, Strážnice)

- struktura jednoduchá, ale téma nadčasové

• **Komedie nová o vdově**

- 1573 vyšla tiskem v Litomyšli

- účel : a) potěšit chudé v bídě (nejen didaktika, ale i zábava)

b) napravit chamtivost

- chudá vdova Ráchel má syny . Od Ismaela si půjčí na dluh a on chce za to, aby pro něj pracovali její synové. Ráchel potká proroka Elysea, který udělá zázrak – dá jí džbán s olejem, který je bezedný. Ráchel prodává olej a splatí tak svůj dluh. – čerpá ze St. Zákona

- živé dialogy, realismus

• **Komedie o Tobiašovi** - víra uzdraví chlapce (oslepnutí a uzdravení)

- nejméně dramatická, napsána 1581

přelom 16. a 17. století – velká produkce původních i přeložených her →

ŠIMON LOMNICKÝ Z BUDČE (1552-1622)

- jeho dramatická tvorba navazuje přímo na středověké náboženské

- větší konkrétnost a lokalizace českého prostředí

• **Komedie aneb hra kratičká, potěšitelná a nová o radostném vzkříšení**

Krista Pána

JAN TOBEIDES BÍTEŠSKÝ

• **Komedie o narození Krista Pána**

ANONYM

• **Tragédie aneb hra žebráci** - v prologu je napsáno, že je přeložena z polštiny - možná

- 1573 vyšla v Litomyšli

- groteska : žebráci se vrací z pouti s velkým množstvím peněz, v hospodě se koná žebrácká svatba. Přijde tam kupec zmožený prací – vznikne spor: kupec si stěžuje na rychtáře (toho ovšem předtím zvolili žebráci) – kupec je zmlácen.

- připomíná to středověkou satiru (viz Podkoní a žák – srovnání profesí – kdo na tom jak je)

přelom Renesance a Baroka →

TOBIÁŠ MOUŘENÍN Z LITOMYŠLE

- velmi hluboce věřící, vážený občan

• **Věk člověka** - útočná moralita, člověk je smrtelný (memento mori – pamatuj na smrt)

- sled obrazů – od narození do smrti

- velice barokní téma

- ? věk je nejvhodnější k pokání ?

• **Vejstupný syn** - starozákonní téma o marnotratném synovi,

- syn vystoupí proti otci. Musí spadnout až na dno, aby pochopil a pokorně se vrátil.

ANONYM

• **Sedlský masopust** - o masopustním veselí, hrubá komika, výsměch sedlákům

- nezdařené námluvy sedláckého synka – už si to maluje, chce chytrou holku, ta se mu ale vysměje. Opíjí se v hospodě, dojde tam ke rvačce mládeže

- epilog je namířen k publiku, aby „pustilo korunu“ . Patrně hru napsali studenti z menšího města v době masopustu.

ANONYM

- **Polapená nevěra** - klas. trojúhelník, manžel se nečekaně vrátí, tento námět i v Baroku - Salička
 - fraška
 - 3 postavy : starý podváděný kupec
mladá nevěrná žena
student – milenec
 - závěr : kupec mluví k publiku, ať nejsou naivní, že manželství starce a mladé dívky nemůže dopadnout jinak

VAVŘINEC LEANDR RVAČOVSKÝ • Masopust

MIKULÁŠ DAČICKÝ Z HESLOVA

- **Tragédie masopustu**

► JEZUITSKÉ ŠKOLSKÉ DIVADLO

- divadlo součástí výchovného systému i jako nástroj pokatoličtění, protireformace
- postupně se žáci učili monology – dialogy – scénky – hry
- hráli při významných událostech
- učení se rétorice – výchova budoucích kazatelů
- herectví statické, založené na deklamaci X bohatá výpravnost a efektnost
- 1556 založeno Klementinum (škola a kolej) – konkurence UK
- **O imperátoru Ivovi** – na počest Matyáše v Brně – jezuitský areál
- Hra o sv. Vítu - 1609, latinsky, hra o světcích, v Brně, 112 herců
- Tragédie o sv. Václavovi - 1567, česky, hra o světcích, v Praze, čerpala z českých dějin
- Věvec narození - 1617, Klementinum, holdovací hra, na počest císaře Matyáše
 - během představování personifikovaných ctností se uvil věvec
 - může být chápána jako barokní inscenace (statické deklamační herectví, odehrávala se na jevišti zv. pegmatum – holé zpočátku - postupně se mění na kukátkové jeviště dynamické)

► DVORSKÉ DIVADLO

- panovník musí na svém dvoře pěstovat kulturu
 - Praha sídelním městem – příležitostné divadlo pro panovníka – korunovace, sňatky
 - kočovné společnosti (z J. Itálie – improvizované; z Anglie – alžbětín. repertoár) – přizpůsobené publiku
 - HANS SCHILING – angl. něm skupina
 - rodina ANDREINI – hráli r. 1608 v Praze, herečka Isabella Andr.
 - JOHN BROWN – angl. skupina, hrál v Praze za Fridricha Falckého – ten měl ženu angličanku
 - JOHN GREEN – za Ferdinanda II.
 - na náměstích pro veřejnost
 - **1617 Zjevení Dionýské (Pfasma Dionisiacum)**
 - balet v maskách, účinkují dvořané císaře Matyáše
 - mnoho antických (mytologických) i historických hrdinů (např. kněžna Libuše)
 - + alegorické postavy (např. Sláva domu rakouského)
 - pro dvořany to byla čest tančit před císařem
-

B A R O K N Í D I V A D L O

- po r. 1620 (po Bílé hoře), 1618-48- třicetiletá válka

- člověk hledá nějakou jistotu – hledání Boha ve vlastním srdci, radikální obrat k Bohu
- obdobou Boha na zemi je panovník doprovázen šlechtou světskou a duchovní
- všechny vrstvy pěstují vlastní divadlo, které není ale striktně odděleno
- ve všem jsou protiklady
- svět = jeviště, člověk = herec, Bůh – režisér (Calderón - Velké jeviště světa)
- teatralizace : emocionální, zveličené, dynamické, vášnivé
- doba pobělohorská – u nás na 30 000 rodin odešlo do ciziny (Komenský)

Proudy barokního divadla:

- A) humanistická divadelní tradice (Komenský – exil, Kocmánek – doma)
- B) dvorské divadlo
- C) zámecké divadlo
- D) divadlo řádových škol a duchovních bratrstev
- E) profesionální divadlo kočujících herců
- F) české lidové barokní divadlo

► POKRAČOVÁNÍ DIVADELNÍ TRADICE HUMANISMU

JAN ÁMOS KOMENSKÝ (1592-1670) :

- biskup Jednoty bratrské, navazuje na Martina Luthera (uvědomuje si sílu divadlo a šíření křesťanských ideálů)
- jeho hry obsahují didaktický moralizující prvek : názorné poučení skrze charaktery a situace
- divadlo se stává symbolem lidského života
- divadlo je názorné provedení určitých témat – vede k poznání.
- pevná součást výchovného systému (dramatizace učební látky z nejrůznějších oborů, forma divadelního představení – lepší zapamatování)

• Schola Ludus (Škola hrou) aneb živá encyklopedie (1653-4)

- zdramatizovaná látka z encyklopedie Brána jazyků otevřená
- 8 hříček (soubor tehdejších vědomostí), ne umělecká díla
- nepromyšleno po scénické stránce, důležitá byla didaktika
- realizace : Blatný potok /Uhry/ - Komenský zde reformoval výuku

• Diogenes znovu naživu

- drama pro žáky v Lešně
- o pohanském filozofovi (to Komenskému jeho řádoví bratři vyčítali, přestože tam oslavuje kř. ideály)
- zůstávají nám jenom duchovní hodnoty, ty nám nikdo neukradne, majetek ano.

• Abrahamus Patriarcha

- aby vyhověl bratrům s biblickým tématem
- barokní myšlení : vyzdvihuje stálost ve víře, oddanost Bohu (neopustí nás ani v nejhorších situacích)
- duchovno má přednost před hmotným

VÁCLAV FRANTIŠEK KOCMÁNEK (1607-1679)

- učitel, ojedinělý dramatik, původně evangelík, ale po r. 1620 katolíkem
- **Aktus pobožný** o narození syna božího, pána našeho Ježíše Krista – liturgické drama (Josef jí z kastrolu)
- **7 komických interludií (meziher)**
 - anekdotické výstupy – zesměšňují sedláky (hlupáci, opilci)
 - hrubá, vulgární komika = pokleslý stav kultury po válce
 - napsal pro žáky – aby si přivydělali

O selském hñupu chtějíc žákem býti

O grobiáních o urozenost se nesnadících

O dvou sedlácích hádajících se o kozí chlup

O nemravných chrapouních, kterak jeden druhému, totiž dobrý vožravec lepšímu vožralci, svou ženu arci vožralou prodal

► DVORSKÉ DIVADLO

- spojeno s nárazovým pobytem panovníka

- moc událostí nebylo, ale stály za to!
- žánry: **italsky zpívané opery**

ZÁŘÍ 1627 - KORUNOVACE FERDINANDA III. (habsburkové fandili divadlu)

- **Pastorální komedie** - 1. inscenace italské opery v Čechách, alegorie související s panovnickým rodem
 - Vladislavský sál, hráli muži i ženy

1679 - 1680 - LEOPOLD I. - KARNEVALOVÁ ZIMNÍ SEZONA (ve Vídni byl mor ☺)

- masopust je doba příznivá pro divadlo
- Leopold I. byl milovník divadla a lovu, amatérským hudeb. skladatelem
- **Trpělivost Sokratova se dvěma ženami**
 - antický námět, italština, komika, com.dell'arte (Sokrates – stařec)

SRPEN 1723 - KORUNOVACE KARLA VI.

- zbožňoval divadlo, zval scénografy (Bibienna)
- otec Marie Terezie
- **Constanza e Fortezza** (erbovní heslo Karlovo = **stálost a síla**)
 - hráno v Jelením příkopě
 - obrovské jeviště (40 m široké, délka nekonečná – zapojeno okolí), 5 hodin (úspěch → repríza!)
 - skladatel: Johann Josef Fuks
 - scénograf: Giuseppe Galli-Bibienna (scénické řešení zachyceno v grafických listech)
 - velmi významné operní představení

Po smrti Karla VI. (1740) skončila tato velkolepá představení.

► ZÁMECKÉ DIVADLO

- aristokracie kopíruje panovníka (absolutistická monarchie)
- hrála ho šlechta – pro sebe navzájem (amatérské divadlo) – vzdělaní v hudbě, tanci, cizích jazycích
- často angažovány i profesionální div. společnosti (najatí šlechticem na významnou událost)
- žánry: **italská opera** – chtěli se přiblížit dvorskému divadlu
 - improvizované divadlo** – ve stylu com. dell'arte
 - burleska** – žánry německých kočovných společností
 - balet** – součástí mnoha představení

FRANTIŠEK ANTONÍN ŠPORK (1662-1738)

- hrabě, dobrodruh
- vlastnil špitál (Kuks – kostel- lázně)
- jeho otec získal šlechtický titul (nepatřil ke staré rodové šlechtě, které se chtěl vyrovnat)
- podnikal v oblasti divadla: Praha, „lázně“ Kuks (divadlo 1724-34)
- Praha – **dřevěné divadlo na Poříčí** (1701-1730)
 - první divadlo pro veřejnost
 - 1701 - 1723 – hl. činohry (haupt – akce, burlesky)
 - 1723 – 1730 – opery (po úspěchu té dvorské)
 - **Antonio Denzio** – impresário
 - **společnost Josefa Antona Gaislera** (1. etapa)
- **divadlo v Kuksu** – hrálo se tam mimo sezónu

JAN ADAM Z QUESTENBERKU - Jaroměřic nad Rokytnou

- znalec a milovník italské opery - založil divadlo (působil zde Giuseppe Galli-Bibienna)
- nechal vychovávat herce a hudebníky
- **O původu Jaroměřic - František Václav Míča** (režisér, skladatel)
 - libreto italské, komické výstupy – intermezza zpívaná česky (opilí sedláci)

FRANTIŠEK ANTONÍN ROTHAL – Holešov

- technicky dokonalé – použití točny

- ~~najímal~~ herce z brněnského oper. divadla – hráli tam v létě mimo sezonu

Český Krumlov (60.léta 18.století)

- Schwarzenberkové, zachovalé – unikát (ještě jedno ve Švédsku)
- vlastník Johan Christian z Edenbergu
- angažování profesionálů
- vůdčí osobnost Johan Georg Getner

Litomyšl (konec 18.století)

- Valdštejnové, hráli tam členové rodiny

► DIVADLO ŘÁDOVÝCH ŠKOL A BRATRSTEV

- divadlo jako nástroj výchovy – baroko to podporuje
- tradice školního jezuitského divadla
- po 30leté válce – princip rekatolizace
- ideologicky podezřelý Habsburkům – silné zpracovávání obyvatel
- duchovní řády: jezuité (misionářská činnost), piaristé (školský řád ze Španělska), františkáni, benediktíni
- duchovní bratrstva – lidé se sdružovali ve spolcích – hl. duchov. hudba + paradivadelní aktivity (církevní svátky – průvody, ohňostroje, hudební doprovody – podívaná)
- nejprve hry o mučednících (Jan Nepomucký), v závěru proměna podoby na rytíře – bojovníka za víru
- PENGANTUM = JEVIŠTĚ – několikaposchodové – hierarchie tehdejšího světa (peklo, země, nebesa)
- herectví: afektované, přexponované – jako barok. sochy
- žánry : **morality**
alegorie
zobrazování náboženských prvků (tajemství eucharistie)
- jezuité kromě divadla pořádají poutě, průvody, slavnosti – zapojení celého města
 - Svatořečení Jana Nepomuckého - 1729 v Praze, 8 dní, celá říše rakouská slavila
 - **castrum honoris** - hra cti
 - zakomponování celého vesmíru (sochy planet) – souvislost s neochvějnou vírou Nepomuckého
 - **castrum doloris** (hra smutku) při smrti panovníka
 - **Theatrum sacrum** = svaté divadlo – kolem božího hrobu o Velikonocích – živé obrazy : scény z pašijového týdne

1723 - LUDI CAESARI – Korunovace Karla VI.

- pražští jezuité sehráli operu
- **Pod olivou míru a palmou ctnosti**
 - hudba J. B. Zelenka
 - dobře zpívali, vlastní orchestr

KAREL KOLČAVA (1656 – 1750)

- **Dramatická cvičení**
 - návod pro ostatní jezuitské profesory
 - v latině
 - celkem 23 her, hledal inspiraci i u profesionálů
- **Tyranie vítězí a přemožená, čili Anglie**
 - míní tím protestantismus
 - postavy: král Lear, Kornélie, Richard III., Charón
 - prospekt pekelné Hany

BOHUSLAV BALBÍN

- jezuitský učitel a historik
- působil v jižních Čechách, pak na Moravě
- pověřen přípravou inscenací (1.režisér)
- **Znamení duchu proroka Daniela** - inscenováno v Brně, 4 patra jeviště

► PROFESIONÁLNÍ DIVADLO V ČESKÝCH ZEMÍCH

- 17./18.století – pestrý divadelní proud
- importovaná záležitost – z Anglie, Francie, Itálie
- pro kočov. společnosti nebyl tak důležitý jazyk – bylo založeno na improvizaci (i v operě ☺)
- nový žánr: HAUPT – AKCE
 - původně haupt und staatakcion
 - vzniklo z témat *anglických společností* (hry často o panovnících, šlechtě), ale i faustovské téma
 - inspirace i španělskými hrami pláště a dýky (don Juan)
 - na přilákání publika komická postava **Pickle – Hering (Hansvurst, Harlekýn)** – zprostředkovává děj
 - na přelomu 17. a 18. století se z Haupt akce vyvíjí BURLESKA
- nový žánr: BURLESKA
 - komický žánr – klíčová komická postava
 - eklektický žánr – schopnost inspirovat se jinými žánry
 - témata – historie, antika, křesťanství, kom. dell'arte
 - improvizace, balet, hudba
 - z burlesky se vyvíjí singspiel a pantomima
- hl. německy hrající společnosti
 - Geislerova společnost
 - J. A. GEISLER • **Triumfující Morava** – věnoval ji mor. stavům, alegorie
- italské společnosti
 - ovlivňovali komedií dell'arte
 - opera

- vznik veřejných divadel

1733 – Reduta (Brno) - první operní divadlo, z obecních peněz

- Federico Zanoia měl divadlo vybavit pohyblivými kulisami

1739 – 1783 V Kotcích (po zániku Šporkova divadla)

- kvůli válečné invazi se nejdříve hrálo jen sporadicky (od r. 1741 pravidelně, od r. 1762 naplno)
- spojeno s profiskupinami
- budova pouze pro divadlo, pravidelný provoz, pronajímáno skupinám na stagiony
- stagiona 1. od počátku roku do masopust. úterka – pak půst
 2. od Velikonoc
 3. letní
 4. podzimní – do svátku sv. Michala - v Adventu se hrálo je vyjíměčně – hry s biblickou tematikou
- nehrálo se, když byl st. smutek (klidně i celý rok)

40. léta - ve znamení opery

- nastoupila M. Terezie na trůn
- společnost ital. operistů – v čele PIETRO MINGOTTI, angažovali CHRISTOPHERA WILIBALDA GLUCKA (proměnil barokní operu ve prospěch dramat. linie – stávalo se z toho drama – vyjádření lidských citů)
- J. B. PERGOLESSI • **Služka paní**

50. léta – ve znamení burlesky

JOSEF FELIX VON KURTS – BERNARDON (jeho hl. komická postava, hrál ji deset let v kuse ve vídeň. lidových komediích)
 JOSEF VON ZONENEFELDS - profesor na vídeň. akademii, ovlivňoval M. Terezii, vystupoval proti barokním způsobům hraní – improvizaci, **prosazuje pravidelné drama** – nástup osvícenství, odchází do Prahy

60. léta – ve znamení pravidelného dramatu

- Goldoniho sezona (70 – 71) – na repertoáru 8 jeho her

JOSEF JAN BRUNIAN • **Kníže Honzík** (ředitel v Kotcích)

- vnímal nové proudy a přizpůsoboval se, počáteční krok k osvícenství
- tato inscenace neúspěch – hrál to němec. soubor v češtině, překlad dělal taky Němec – J.J. ZEBERER (měl dobrý úmysl, ale přeložil to špatně, osvícenec)

1783 – Nosticovo divadlo

- Loupežníci (Schiller) - znamenají nástup romantismu
- německý soubor

► DIVADLO SOUSEDSKÉ (BAROKNÍ ČESKÉ LIDOVÉ DIVADLO)

- amatérské, příležitostné
- jediné se hraje česky
- nepracuje s iluziv. prostředky – ANTIILUZIVNÍ – metaforické, poetické – počítá s fantazií diváka
- vystačí s minimem výraz. prostředků
- stylizace skutečnosti
- prolínání jeviště a hlediště (neexistuje striktní rozdělení, diváci a herci se znají)
- na začátku představení postava přivítá diváky a ti mu odpoví
- proměna hodnotícího měřítka (ve městě se smějí vesničanům, na vesnici naopak)
- prostředí české vesnice a malých poddanských měst
- centra : Šumava, Podkrkonoší, Haná (hanácká opera)
- hráno pro omezený okruh diváků = vesnice a okolí – sousedé, hluboké kořeny v pohanství
- inspirace: všechny proudy barokního divadla
 - knížky lidového čtení – na poutích - historické, náboženské

DIVADLO OBŘADNÍ

- prolíná se s folklórem
- rozvíjejí ho lidové zvyky (existují už od pohanství), realizace pomocí divadelních prvků
 - masopust
 - svatební průvody
 - pohřební obřady
 - vynášení smrti
 - chození 3 králů
 - lucky – ženské bytosti symbolizující obd. zimy a hladu – bílé hábity, ptačí zobany – chodily po domácnostech – kontrolovaly příbytky před příchodem Spasitele
 - stínání kohouta – odsouzen, závěť, popraven – oběť, která zajišťovala život obce

Vánoční hry

- **Rakovnická hra vánoční** (posl. třetina 17. století)
 - sepsáno vzdělcem v jezuit. řádu (Luže u Litomyšle)
 - autor napodobil lidové divadlo
 - figury pastýřů a 3 králů se hádají, kdo z nich má víc rád Ježíška – vzácnější dary – dospěje se k tomu, že Ježíšek má rád všechny úplně stejně a „patří všem“

Vánoční hra Vlastibořská

Komedie vánoční o narození syna božího

Hra o narození Páně – z Vysokého nad Jizerou, 61 postav

Velikonoční hry

- **Komedie o umučení a slavném vzkříšení Pána našeho Ježíše Krista** (Vlastibořská)
 - X? Lastibořská hra o umučení Páně

- rozsáhlé (Starý a Nový Zákon) – připomíná střív. cykly
- velké množství postav
- velký rozsah veršů
- účastnila se celá vesnice
- příprava půl roku dopředu
- představitelé pro důležité postavy vybíráni podle předpokladů (Marie – jen dívka, kt. byla pannou)
- stylizace do postav
- autentické divadlo

Hry o světcích

- vliv anglických i jiných profesionál. komediantů a knížek lidového čtení, propletený děj
- **Salička** – varianta Polapené nevěry, manželem sedlák a milencem šlechtic
- **Komedie o Františce, dceři krále anglického, též o Honzíčkovi, synu kupce londýnského**
- **O Františce a Honzíčkovi**
- **Komedie o Anežce, královně sicilánské** – složitá a dobrodružná
- **Komedie o Turecký vojně** - vítězství křesťanů nad Mohamedány na přímluvu Panny Marie
 - inspirace současností
 - alegorie – zápas 2 náboženství
 - jsou tam i komické figury – vliv haupt akce

Hry hrdinské

- o křesťanských mučenících hl. mučednicích – ještě lépe se to totiž zobrazuje na ženských hrdinkách – často jde o sňatek s tyranem
- důležitou roli mají komické figury (čerti, andělé s lidskými rysy) – fungují jako průvodci dějem
- **Hra o sv. Barboře**
- **Hra o sv. Dorotě**

Hanácké opery - zvláštní okruh

- hudební žánr
 - vznik premonstrátské koleje : Sv.kopeček – Hradisko
 - typický hanácký dialekt- přizpůsobení se lidovému prostředí
 - Pargamotéka – hanácky pragmatická sankce
 - postavy historické : generálové, Marie Terezie (vysílá vyslance pro potvrzení)
 - **O Landeborkovi** – o generálu Laudonovi
-

DIVADLO V OSVÍCENSTVÍ

- úsilí ve jménu „osvíceného“ rozumu a vědy překonat náboženskou ideologii a feudální absolutismus
- přišlo k nám z Francie, kde je prosazovali tzv. encyklopedisté
- u nás se uplatňuje v poslední čtvrtině 18. století a jeho filozofií je racionalismus
- hluboké proměny ve společnosti a v politice – proměna myšlení lidí v Evropě (opozice k baroku)
- rovnováha citu a rozumu je vystřídána racionální etapou, až činy člověka určují jeho kvalitu
 - zákony (vědecky ověřitelné)
 - základy moderních věd (matematika, přírodopis)
- nové vnímání divadla : instituce mravně vzdělávající člověka
- obraz ideálního člověka – divadlo je mravní apel – zušlechťuje
- hrdina doznává proměny – mravní občan (vzorný, ctnostný)
- nástup měšťanstva – dobře pracující, mravně ušlechtilí občané – postavy až nepravděpodobné
- charakter hrdiny – proměna repertoáru, proměna stylu herectví (nové vyjadřovací prostředky) :
- práce s textem, role v kontextu s jinými charakterními postavami
- pompéznost inscenací
- divadlo se stává masovou záležitostí

OSVÍCENSKÉ DIVADLO V ČECHÁCH

- Každá kultura (národ) buduje svou národní kulturu – opak k nadnárodnímu baroku)
 - => vznik moderního národního státu
- Čechy – jsou součástí rakouské mnohonárodnostní monarchie.
- snaha pojmenovat svoji identitu.
- Česká kultura nebyla vnímána : jazyk, kultura – jsou základním stavebním kamenem této identity.
- Národní kultura Čech se musela poměřovat hlavně s Němci, ale i se zbytkem Evropy.
- důraz na pravidelné drama - proměna hereckých schopností - paměť
- důraz na profesionalitu divadelníků – přemýšlí se, jaké podmínky jsou potřebné k tvorbě divadla
- vznik stálých divadelních institucí
- nový typ hrdiny – měšťan
- obrací se k lidovým vrstvám a vzdělaným, demokratické
- císař Josef II. – zrušení nevolnictví a Toleranční patent (1781) → příliv českých vesnických živlů, studentů z vesnic do měst – svoboda slova
- vznik novodobé cenzury – Josef von Sonnenfelds – prosazoval pravidelné drama a kontroloval, zda ho respektují
- Praha divadelním centrem – realizují se zde všechny osvícenské myšlenky – potřeba stálého divadla pro stálé publikum se stálým souborem hrající stále a stále ...
- 1. krok byl učiněn v prostředí německé divadel. kultury

hrabě FRANTIŠEK ANTONÍN NOSTIC REINEK

- vedl Zemský sněm – zodpovědný za české země
- byl z vrstvy českých stavů, kteří všichni byli Němci ☺, nejvíce ale byli světáci – „Kavalírská jízda“ po Evropě
- z vlastních peněz postavil:

Hraběcí Nostické národní divadlo

(v názvu jméno zakladatele – jako Šporkovo, ale „národní“ v tu chvíli znamená i německá kultura – „zemský patriotismus“, člověk patří do určitého regionu bez ohledu na jazyk vlasti).

- heslo na štítě : „Vlasti a múzám“-

1781 - založeno

1783 - zahájení činnosti – uvedena Lessingova Emilie Galotti

- překlady z němčiny:

1785 • **Odběhlec lásky synovské** (Stephaniova veselohra)

- 1. české představení profi herci (bilingvální)
- zahájena nová etapa č. divadla
- osvícen. námět (syn starých rodičů je odveden – nechce zůstat na vojně – uteče a panovník ho pak zachrání před trestem)

17.4. 1785 • **Neslýchaná náhoda strašlivého hromobití** – vynález hromosvodu

16.5.1785 • **Štěpán Fedinger aneb Sedlská vojna** – aktuální námět

- hraje se německá činohra a italská opera (i Mozart byl spjat s tímto divadlem)
 - v prosinci r.1785 podala skupina kolem Františka Bully další žádost o povolení ke zřízení českoněmeckého souboru - po prvotním neúspěchu se obrátili k samotnému císaři, který jim to povolil.
 - 1798 umírá hrabě Nostic – divadlo získávají češ. stavové – přejmenování na **Stavovské divadlo**
- FRANTIŠEK BULLA – ředitel činohr. souboru – bilingvní herectví

HEPFLER

ANTON

ZAPPE → herci

SEWE

FRANTIŠEK JIŘÍK

- bohatý měšťan, požádal r. 1784 městskou radu o postavení německo českého divadla (zaplatil by to)
- v kontaktu s Thámem
- žádost neuznána

VÁCLAV THÁM

1784 almanach české poezie • **Básně v řeči vázané** (v předmluvě slibuje vydat překlady něm. her)

- úmysl vytvořit repertoár pro č. divadlo (nutnost č. textů, herců a vychovaného publika)
- vůdčí osobnost, která stála v čele snah organizujících český divadelní život
- byl více spjat s živoucí češtinou a běžným životem než Dobrovský, překládal, psal, básnil, hrál, režíroval,...
- v 10 letech začal studovat gymnázium, v 17 magistr filozofie. Pak pracoval jako policejní komisař, ale zláskaly ho múzy, a tak v 19 letech založil se spolužáky z gymnázia divadel. společnost
- napsal 150 -200 her.
- osobní život nic moc – alkoholik, celý život zasvětil divadlu, jeho rodina živořila a nevíme ani kde a kdy zemřel...

• **Břetislav a Jitka aneb únos z kláštera (1786) – 1. česká hra!**

VLASTENECKÉ DIVADLO

- česko-německý soubor českých vlastenců
- vznik 1786
- vybudovali si svou scénu na Koňském trhu:

Bouda

- zahajovalo se titulem německým – 8.7.1786 • **Vděčnost a láska k vlasti**
- první sezóna velmi úspěšná – 73 českých her (původních i přeložených)

ANTONÍN JOSEF ZÍMA • **Oldřich a Božena** - historická hra

PROKOP ŠEDIVÝ • **Pražští sládci aneb Kubíček dostane za vyučenou**

• **Masné krámy aneb Sazení do loterie**

- zakladatel žánru „lokální komedie“ – konkrétní prostředí
- dramatik i teoretik
- 1793 vydal teor. stať o divadle • **Krátké pojednání o užitku, který ustavičně stojící dobře spořádané divadlo způsobiti může**
 - toto dílo sepsal pro osvětlení svých krajanů a zušlechtnění člověka
 - inspiraci patrně našel u F.Schillera, který v 60.letech 18.století v Mannheimu vydal stať : „O mravním poslání divadla (Divadlo jako mravní instituce)“
 - je to volný překlad Schillera s vlastním Šedivého nazíráním na tuto problematiku
 - souvisí to i s myšlenkou budování národního divadla v českých zemích. Šedivého stať tuto myšlenku zasazuje do kontextu evropského snažení a určuje též česká specifika

JOSEF JAKUB TANDLER • **Jan Žižka z Trocnova**

MATĚJ STUNA • **Sedlské vzbouření** - hra zpracovávala vzpouru v J.Čechách ze 70.let

- dramatik i herec

KAREL IGNÁC THÁM

- první překlad Hamleta (i dalších Shakespearových her - Macbetha, a antických her)
- v září r. **1786** navštívil Boudu sám císař Josef II.
→ překlad Shikanerovy hry Loutníci => obrovské zvýšení popularity tohoto souboru
- na jaře **1787** získalo Vlastenské divadlo **privilegium** – úřední povolení, že divadlo mohlo podnikat a hrát.
→ tak existovala v Praze 2 rovnocenná divadla : Vlastenské a Nosticovo !

- krize Vlastenského divadla

- *finanční* - nedostatek českého publika, které sestávalo z venkovanů a pracujících – lidé, kteří neměli čas chodit do divadla.
- *konkurence* – klíčová dramaturgie Nosticova divadla tkvěla v opeře a zejména v dílech Mozartových – premiéra Dona Giovanniho
- přirozený odliv vzdělanců z Vlastenského divadla do komfortnějšího Nosticova s kvalitním operním repertoárem
- začátek krize na konci r. **1787** propuká v r. **1788** :
- část souboru odchází a spojuje se s Františkem Jiříkem a zakládají vlastní společnost v předměstí Prahy – **V Růžodole** (divadlo v zahradě – pojednáno jako mapa království českého) v dřevěném divadle. Hraje se příležitostně.
- r. **1789** se Vlastenské divadlo zcela rozpadá

Divadlo U Hybernů (1789)

- není to nový soubor, jenom nová scéna starého souboru - pokračování Vlastenského divadla s jeho privilegiem
- pronajato divadelnímu podnikateli a řediteli **Václavu Mihulovi**

1790 Josef II. umírá → Leopold II. – pokračoval v jeho stopách – doba vzestupu

1792 Leopold II umírá → František I. - není osvícen. panovník

- neklidná doba v Evropě – končí napoleon. války
- divadlo strádá

→ divadlo U Hybernů se dostává do úpadku

1793 odchází Václav Mihule na venkov, ale soubor Vlastenského divadla je ještě 10 let aktivní a hraje v divadle U Hybernů

1802 je zrušeno

1805 herci Zappe a Sewe prodávají licenci č. stavům (české šlechtě)

- ozebračený zbytek souboru Vlastenského divadla, který má ještě o divadlo zájem, byl přijat ředitelem Stavovského divadla **GUARDASONIM**. Jelikož ztratilo své privilegium, Vlastenské divadlo zaniklo.

DIVADLO PO NAPOLEONSKÝCH VÁLKÁCH (1812-1834)

- doznívá klasicismus a preromantismus
- žánry: **lokální hra**
rytířská hra - rytírna

JAN NEPOMUK ŠTĚPÁNEK

- organizátor divadelního života, dramatik, překladatel, dramaturg, ředitel Stavovského divadla
- studoval filozofii
- zlákal ho divadlo a ve Stavovském začínal jako pokladník
- r.1812 – dává dohromady skupinu českých ochotníků a hraje na jevišti Stavovského divadla příležitostně česká představení pro dobročinné účely
- začíná psát dramatické texty, které se stanou základem českého repertoáru :
- píše za Metternicha – jeho texty tedy loajální
 - *hry vlastenecké* • **Břetislav I., český Achilles**
 - **Obležení Prahy od Švédů**
 - **Koritané v Čechách**
 - **Vlastenci aneb zpráva o vítězství**
 - *lokální komedie* • **Čech a Němec - bilingvní**
 - **Berounské koláče**
 - *rytírní* • **Jaroslav a Blažena** – rytíř, který bránil čest dívky
 - **Loupežníci na Chlumecku**
 - **Fridolín aneb ?????????? do železných hutí**
 - **Noc hrůzná v hradu**
- obnovil předvádění č. her ve Stavovském divadle
 - **1812-1824** - občasná ochotnická představení
 - **1824-1834** - profesionální představení v neděli odpoledne a o svátcích (noví ředitelé divadla – 2 Němci a 1 Čech), J. N. Š. má na starosti č. aktivity – činohra (hl. pro lidové vrstvy) i opera (hl. pro vzdělanou vrstvu; Weber, Cherubinni, Mozart)

Ochotnické Teisingerovo divadlo

- TEISINGER bohatý měšťan – nechal na svém pozemku postavit divadlo
- působil zde V. K. Klicpera, F. Skřoup
- další možnost uvádění českých her
- z řady ochotníků se stávají profesionálové
- repertoár – Klicpera, Štěpánek, rytírní

- Jungmanovská generace literátů a vědců • **Slovesnost** – pravidla pro psaní dramat. textů, snaží se napsat „velké“ reprezentativní drama

FRANTIŠEK TURINSKÝ

- **Angelina** – truchlohra ve veších X nehratelné

CUNA • **Loupežníci na chlumu**

HOLBAIN • **Fridolín aneb cesta do železných hutí**

SIMEON KAREL MACHÁČEK • **Ženichové**

VÁCLAV KLIMENT KLICPERA (1792-1859)

- skutečným dramatikem před r.1848
- pocházel z Chlumce nad Cidlinou, vyučil se řeznictví
- pak studoval v Praze a stal se profesorem gymnázia v Hradci Králové
- od r.1846 – ředitelem na akademickém gymnáziu v Praze
- rád hrával divadlo se svými studenty a ochotníky
- jako začátečník se nevyhnul rytárnám, pak psal historické hry ve vlasteneckém duchu (Blaník),
těžištěm jeho tvorby jsou však veselohry, kritizující dobové lidské nedostatky jako šosáctví, lakotu,
úřednickou nafoukanost, plané vlastenectví
- jeho hry jsou vtipné, mají živě působící dialogy i postavy, jsou optimistické, využívají často zápletek
se záměnou postav tzv.kuklením

● **Žižkův meč**

● **Divotvorný klobouk**

● **Rohovín Čtverrohý**

● **Veselohra na mostě** (opera B.Martinů)

● **Každý něco pro vlast** (inscenace E.F.Buriana v D37)

● **Soběslav, selský kníže** – historická hra, pokládána za nejlepší ve své době

● **Hadrián z Římsů** – parodie rytířské hry

● **Zlý jelen**

- kromě divadelních her psal i **tzv.deklamovánky** = veršované proslovy pro vlastenecké besedy
- o aktualizaci jeho her se pokoušeli avantgardní režiséři meziválečného období – E.F.Burian,
J.Honzl (Hadrián z Římsů) a J.Frejka (Zlý jelen)

OTÁZKA Č.5

Romantismus a české divadlo

30.léta - *nová intelligence* – sympatizující s myšlenkou revoluce (příklad v Evropě)

(Prestiž : mít české divadlo , městská /kamenná/ divadla patří Němcům :
Čes.Bud.,Brno,Lib.Olom.,...)

- proměňuje se postavení člověka ve společnosti – uvědomění si své individuality (boj za svobodný rozvoj člověka)
- romantické tendence sílí po napoleonských válkách – až 30.léta – rozvoj individuality
- romantismus v Čechách – přesah do 2.poloviny 19.století
- téma : citový život člověka, minulost, exotika, kult lidu
- díla : vyjadřují subjektivitu tvůrců, ne apel na rozum, ale útok na cit diváka (zpěvohra-potlačena)
- nejoblíbenější žánr (35-45): dramatická báchorka se zpěvy a tanci (ve Stav.div. i v Růžové ul.)
- obliba : pohádky – spojení města s vesnicí, optimistická víra v budoucnost – happyend
(intelligence byla proti pohádkám, i Tyl se dlouho stranil Nestroje)
- písňové vložky – důležitá část lokální frašky
- 30.,40.léta : fraška, veselohra, vaudeville
- „pražské postavy“ na jevišti :
 - energický řemeslník
 - chytrák sluha
 - zámožná měšťka
 - dohazovač
 - muzikant (Pohořanský – Div.Klobouk, Mareš – Fidlovačka)
- opera postrádá programové cíle, ale hudba je romantická – milována mládeží
(ta si v ní nachází i revoluční cíle, kt.tam nejsou)
- pouze 2 české opery : **František Škroup** : Libušin snatek
Jan Nepomuk Škroup : Švédové v Praze
- balet a pantomima – Johann Raab (vedl kurzy společenských tanců)

1834 – odchod 3 ředitelů Stavovského divadla

- nový ředitel : Johann August Stöger - nástup romantismu

1830- 1848 celková společenská situace (od revoluce do revoluce ve Fr., pak v celé Evropě)

1830 – vrchol evropského romantismu

- tím pádem je repertoár Stavovského divadla chápán jako pokleslý, retardovaný, nemění se

s vkusem publika (Štěpánek je považován za konzervativce)

- 1834 – změna vedení

30.léta - nástup Josefa Kajetána Tyla (romantik)

Johann August Stöger : - zkušený divadelní ředitel , podnikatel z Vídně
- Češi však mají obavy, jak se zachová k českým představením
- uvědomuje si, že Praha je bilingvární město – ponechal Štěpánka ve fci tajemníka přes česká představení
- 1842 – otevírá novou scénu – nejdříve jen pro Čechy :

Nové divadlo v Růžové ulici (1842-46) :

- velká budova pro 2000 diváků – přecenění možností publika

- 1846 – konec, Stöger na tom zkrachoval, stálo ho to místo ve Stavovském divadle

-25-

Josef Kajetán Tyl : - dramatik, hrán ve Stavovském divadle už za Štěpánkovy éry
- * 1808 v Kutné Hoře
- znal dobře vesnickou i městskou společnost
- herec, dramatik, kritik (29 her, 59 úprav z překladů)
- **člověk má skrz divadlo porozumět životu**
(Divadlo je život a jde zase do života - 1841)

1834 – Fidlovačka (lokální fraška se zpěvy a tanci)

- **neúspěch**, bylo to moc nové, obrovské množství postav, velké nároky na český soubor

- přivádí na jeviště nové téma (vyslovení nového programu) :

„každá postava je nositelem určité národní ideje“

- národ je svébytným celkem – má své ctnosti – kdo je nerespektuje

(odrodilci),

není hoden úcty - výsměch

- ve 30.letech se snaží psát dle Jungmannova vzoru, ale poznává, že je to nehratelné

Čestmír – historická (romantická) tragédie

- hrdina prochází vnitřním bojem, je nepochopený ve svých ideálech - odchází z venkova

- dosahuje moci i lásky, umírá v boji (naplnění jeho ideálů)

- postavy jsou nereálné (charakter i činy)
- jediný Tylův rozervaný hrdina

- 1834 – prochází krizí

- je nespokojen s dramaturgií ve Stavovském divadle i se svou tvorbou
- shromáždí skupinu => generační ochotnické divadlo – **Kajetánské divadlo** :
 - (Kajetánské = vhodný sál ve zrušeném kostele kajetánů – pouze shoda)
 - nastupující mladá česká generace – inteligence (Mácha, Kollár, Kaška –

herec,

Šomková)

M.Vorgheimová – Tylova manželka, A.Rajská – matka Tylových dětí, Lori

- experimentální scéna
- 1837 – rozpad skupiny

2 linie Tylovy dramaturgie :

1) - vzorem Tylovi – původní česká dramatika (Klicpera – byl to jeho učitel na gymnáziu v Hradci Králové, Štěpánek)

+ jeho hry

2) - jeho překlady současných rakouských dramatiků (Raupach, Raimund – Jevištní báchorky)

- prezentuje dramata ve formě tzv.quodlibet – večer ukázek z her (co se komu líbí).
 - jedna se jmenovala : Kytka mnohobarevná (8.června 1835) – konala se účelně z důvodů charity
 - jejich prostřednictvím seznamoval publikum s českou i světovou dramatikou a tím vychovával nové publikum
- vychovával i novou nastupující generaci herců, někteří ve 40 letech přešli do Stavovského divadla
 - nastavena vysoká laťka (konkurence pro St.div, protože Tyl nebyl zatížen tlakem počtu představení, mohli hodně zkoušet, pěstovali kvalitní mluvní projev, dbali na propracovanost psychologie postavy)
- vedle Tyla se v Kajetánském divadle objevují individuality s jiným pohledem na divadlo než má on
 - usilují o divadlo v parametrech evropského romantismu
 - Kolár a Mácha se dostávají do konfliktu s Tylem
 - **Tyl hledá inspiraci v rakouské lidové hře X Kolár v Evropě** (překlad Mackbetha a Kupce benátského)
- **Tyl také překládá Shakespeara, ale je idealistou** (např. v Králi Learovi přepisuje konec, aby byl smířlivější)
 - = hrdina je pozitivně vnímán, nestaví se pro společnosti, ale snaží se o smíření sebe sama s ideály společnosti
- Jan Hus
- Strakonický dudák
- = tzv. polepšený romantický hrdina (protiklad romantického hrdiny v Evropě, u Máchy i Kolára)

- 2 koncepce vnímání romantického divadla :

A) do r.1851 (hlavně 48-49) – Tylova koncepce vítězí (pak ale musí odejít z Prahy)

B) po r.1851 - vítězí koncepce Máchy a Kolára

Karel Hynek Mácha (1810-1836) :

- drama nedokončeno – „dramatické zlomky“ :

Bratři

Král Friedrich

Boleslav

Bratrovrah aneb Václav a Boleslav

+ zlomek veselohry : Polesný

+ zlomek románu v dialogu : Kat (inscenován E.F.Burianem – avantgarda)

- snažil se napsat historickou tragédii dle Huga a Mickiewicze (bohužel umírá příliš brzy)

OTÁZKA Č.6

České divadlo v době mezi revolučními roky 1830-1848. Revoluční rok 1848 a české divadlo. Rozklad předbřeznového modelu národně osvobozené ideologie v českém divadelním modelu za nového nástupu reakce.

30.léta - *nová inteligence* – sympatizující s myšlenkou revoluce (příklad v Evropě)

(Prestiž : mít české divadlo , městská /kamenná/ divadla patří Němcům :
Čes.Bud.,Brno,Lib.Olom,...)

- proměňuje se postavení člověka ve společnosti – uvědomění si své individuality (boj za svobodný rozvoj člověka)
- romantické tendence sílí po napoleonských válkách – až 30.léta – rozvoj individuality
- romantismus v Čechách – přesah do 2.poloviny 19.století
- téma : citový život člověka, minulost, exotika, kult lidu
- díla : vyjadřují subjektivitu tvůrců, ne apel na rozum, ale útok na cit diváka (zpěvohra-potlačena)
- nejoblíbenější žánr (35-45): dramatická báchorka se zpěvy a tanci (ve Stav.div. i v Růžové ul.)
- obliba : pohádky – spojení města s vesnicí, optimistická víra v budoucnost – happyend
(inteligence byla proti pohádkám, i Tyl se dlouho stranil Nestroje)
- písňové vložky – důležitá část lokální frašky
- 30.,40.léta : fraška, veselohra, vaudeville
- „pražské postavy“ na jevišti :
 - energický řemeslník
 - chytrák sluha
 - zámožná měšťka
 - dohazovač
 - muzikant (Pohořanský – Div.Klobouk, Mareš – Fidlovačka)

- opera postrádá programové cíle, ale hudba je romantická – milována mládeží
(ta si v ní nachází i revoluční cíle, kt.tam nejsou)
- pouze 2 české opery : **František Škroup** : Libušin sňatek
Jan Nepomuk Škroup : Švédové v Praze
- balet a pantomima – Johann Raab (vedl kurzy společenských tanců)

30.léta – Kajetánské divadlo :

- **J.K.Tyl** - vnímá český národ jako individuum, které potřebuje zušlechtit
 - národ je kvalitní, když je kvalitní každý jedinec (x K.H.Máchovi)
 - každý **člověk se má zušlechtit divadlem**
- obrací se hlavně ke středním a nižším vrstvám, chce zapojit do svého programu inteligenci
- jeho program je výsostně romantický
 - byl organizátorem akcí a plesů v národnostním duchu – mluvilo se česky, vzájemnost, semknutost

40.léta 19.století - znamenají vrchol Tylových aktivit

- 1946 – angažován do souboru Stavovského divadla
- mění se i ředitel : Jan Hoffman a jmenuje Tyla do fce dramaturga čes.souboru
- (Tyl přijímá úmluvu, dle které má každý rok napsat 2 hry a přeložit 5 děl evropského dramatu)

! - proti Tylovi vystupuje „protitylovská opozice“ : **Josef Jiří Kolár**

Ferdinand Břetislav Mikovec

- **Tyl** dokonce musí opustit Prahu – je považován za zaostalého
- ale **jeho osobností vrcholí romantismus v Čechách – 1848** (v Evropě už končí)

-28-

Rozdělení Tylovy tvorby :

- Hry ze života :
- Paní Marjánka, matka pluku
 - Flamendr aneb co mu přece pomohlo
 - Paličova dcera
 - Bankrotář a kramářka
 - Chudý kejklř
- aktuální, soudobé, často označovány jako „realistické obrázky“ (ale romantická forma)

Jevištní báchorky : Strakonický dudák

- realistický příběh doplněný pohádkou a romantikou

Historické hry : Krvavý soud aneb kutnohorští havíři
 Jan Hus
 Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové
 Staré Město a Malá Strana
 (tehdy zakázáno cenzurou – doba Přemyslovců – boj o moc)
 Tvrdohlavá žena
 (naráží na aktuální politickou situaci – „kuplety“ na
 rozvíjející se Bachův absolutismus,
 hlavní bod hry : oktrojovaná ústava)
 Jiříkovo vidění

1848-49 – divadlo uváděno na mnoha místech

15.3.1848 – z jeviště Stavovského divadla bylo oznámeno, že císař propouští Metternicha
 a slibuje novou ústavu, tedy příslib konstituce

- Tyl je poslancem, jako např. Rieger
- zrušena cenzura, Stavovské divadlo toho ale moc nevyužívá

František Břetislav Mikovec : Záhuba rodu Přemyslovského

- premiéra 1848, vnímána jako nový program
- okolnosti kolem uvedení : spiknutí z řad Němců – Mikovec zde ukazuje rozdělení
 českého a německého elementu, staví Čechy a Němce
 jako nepřátele
- v hlavních rolích : J.J. Kolár a Anna Manetínská – Kolárová (manželka, 1. významná
 česká herečka), dál František Krumlovský (významný
 herec)
- touto hrou nastupuje nová linie dramaturgie :
 - pro publikum vzdělané a poučené (už ne řemeslníci)

Po r. 1850 je český lid sebevědomý, ekonomicky silný (bohaté měšťanstvo, ...)
 => hluboká celonárodní proměna (společnost se soustřeďuje na duchovní hodnoty)

1.polovina 19.století – shrnutí :

- ♦ vytvoření stabilního českého profesionálního souboru
- ♦ vytvořen repertoár – svěbytné české drama
- ♦ divadlo je pevnou součástí kultury
- ♦ vznik české kritiky (schopnost sebereflexe) – určitá úroveň – krok k uvědomění si vlastních nedostatků
- ♦ schází stabilní budova (ve Stavovském jsou i Němci), v Praze se tedy staví dřevěné arény – frašky, ...

! je ale třeba stabilní scéna - (od r.1850) jmenován **sbor pro zřízení ND** :

- včele - **František Palacký**
- cíl - důstojná budova (v evropském kontextu = demonstrace národa)

- mluvíme o **tzv.generaci Národního divadla**

- založeny sbírky – 1852 – zakoupen pozemek naproti ostrovu Žofín

- **1851 – Tyl** odchází z města se souborem na venkov (zemřel v Plzni 1856).

- tímto **kočováním seznámil s divadlem širší lidové publikum**

- 60.léta – rozmach národa i divadla

- po Tylově smrti se dostává do popředí :

Josef Jiří Kolár : Monika
Magelona
Pražský Žid

- tragédie, hrdiny jsou vydědenci společnosti
- jeho komedie jsou dnes živější (i když také málo hrané)
Mravenci - historický podklad, karikatura charakterů (chamtivost, zaslepenost)

- také překládá (vystudoval FF) z několika světových jazyků – seznámil Čechy s evropskou dramatikou (Hugo, Shakespeare, Schiller, Goethe /Faust – Kolárův překlad byl 1./)

-30-

OTÁZKA Č.7

Realizace myšlenky národního divadla v českém divadelním hnutí

- volání po stálém českém jevišti se po revolučním roce 1848 ozývalo stále hlasitěji, zvláště, když byla uznána rovnoprávnost i pro divadla a byla zřízena prozatímní česká divadelní intendantce.

- tehdy připomněli intendant pražských divadel hrabě Albert Nostic a Pravoslav Trojan Zemskému výboru žádost o povolení k vybudování samostatného divadla

- Zemský výbor povolil alespoň vystavění arény pro české hry na čas od 1.5. do konce září v Pštrosce.

- 1849 – také rozhodl o zřízení zvláštního prozatímního divadla, ve kterém by se mohlo hrát i v zimě

- pro toto divadlo byly vybrány Kotce, ale úprava by byla příliš drahá – upustilo se od toho

- 25.dubna **1850** byla požádána městská rada pražská o vhodné místo ke stavbě nové budovy prozatímního divadla, a to na náměstí Václavském, Josefském či Staroměstském

- 10.června 1850 – bylo vybráno jako nejvhodnější místo na dolním konci Václavského náměstí proti Můstku. Zemský výbor zadal projekt staviteli Janu Frenclovi, který zde navrhl definitivní zděnou budovu divadla v klasicistním slohu jako český protějšek Stavovského divadla

- bez snahy celého českého národa to nepůjde

50.léta – ve Stavovském divadle - Kolárovy aktivity (v těžké době Bachova absolutismu – prsekuce, emigrace, internace, věznění v mnoha pevnostech)

- i přesto Kolár udržel vysokou úroveň divadla a repertoáru

60.léta – obnovení ústavy

- 1861 – odvolán Bach – vzepjetí kulturního života, uvolnění

- existují 2 politické strany : staročeši a mladočeši (názorová diferenciacie)
- vystává znovu myšlenka Národního divadla
 - mladočeši : ihned postavit a otevřít (alespoň improvizované) divadlo /mluvčí:Fr.L.Rieger/
 - staročeši trvají na reprezentativní budově /mluvčí:K.H.Borovský- jeho nápadem byly sbírky/

-**1861** - Zemský výbor navrhl postavit za skromnější prostředky alespoň divadlo prozatímní – vlna odporu : prosadili, že se stavělo už jako 1.etapa výstavby definitivního divadla (vypracováním projektu byl pověřen Ignác Ullman)

18.11.1862 – na pozemku pro ND je otevřeno **Prozatímní divadlo** – premiéra : **Vítězslav Hálek**
: Král Vukašín

- vlastní budova (nově postavená) českého souboru
- pravidelný provoz
- nezávislost na německé kultuře (od dob Divadla v Růžové ulici česká kultura vyspěla – dostatek her, překladů, hereckých osobností)
- vlastní program : dohnat evropská divadla (vědomí dluhu)
 - !!! markantní zpoždění v herectví a režii (pokleslý romantismus – deklamace,...)
- až do r.1883 – 2.otevření ND

- **1864 - Shakespearovské slavnosti** - demonstrace kulturní vyspělosti národa
 - alespoň ukázky ze všech her „Maškarní“
kostýmovaný průvod kulturních osobností, nakonec Otýlie Sklanářová-Malá přednesla „báseň“ Perdity (Zimní pohádka)

- uvítání českého divadla

-31-

- soutěž o nejlepší plán na stavbu ND vyhrál architekt **Josef Zítka** (1866) i přes vysoký rozpočet
- symbolické základní kameny byly dopraveny do Prahy vyzdobenými vozy, železničními vagóny i loděmi – tak byly do angažované účasti na uskutečnění slavného hesla „Národ sobě“ vtaženy všechny kraje českých historických zemí

- **16.května 1868 – položení základního kamene (z hory Říp) k ND :**
 - politická demonstrace (rok po rakousko-uherském vyrovnání, Češi čekali to samé – nestalo se tak)
 - byla přítomna řada uměleckých, vědeckých a politických osobností

- **2.polovina 60.let a 70.léta** - proměna **dramaturgie** :

- historické hry : **Vítězslav Hálek** : Falkenštejn

- při vpádu Prusů (1866) – zrušena cenzura – hrají se zakázané hry :

J.K.Tyl : Jan Hus

J.J.Kolár : Žižkova smrt

Fr.B.Mikovec : Záhuby rodu Přemyslovců

- později se uvádí :

Jan Neruda : Francesca di Rimini (propadla)

- společně s Hálkem nastupuje nová generace dramatiků

- byla uváděna klasika : všechny velké Schillerovy tragédie, Goethe /Egmont,Faust/, Lessing /Emílie Galotti/,

Kleist /Katynka z Hilbrunu/, Molière /skoro všechny jeho komedie – v Čechách nový objev/

- **70.léta** – reflexe soudobé evropské dramatiky :

- **francouzské salonní komedie** – nový žánr, konverzačka

- vytlačuje lokální frašku (Tyl,Nestroy) na jeviště předměstských arén

- reflektuje soudobé problémy – pro diváka nové (měšťanské

) prostředí

- změna herních charakterů – už ne starý a mladý komický

pár, ale manželský trojúhelník

- rovnocenné postavení, zápletky

* z intimních vztahů

(Eugène Scribe, Eugène Labiche, Alexandre Dumas ml.)

- měšťanský nebo aristokratický hrdina, lidové typy nejsou z venkova (spíš spodina - služky, ...)

- hrdina stále trochu romantický, není to ale rozervanec, který tragicky zahyne, ale je to občan „státotvorný“ – vidí dál než ostatní, občan

konstituční monarchie, pracuje ve prospěch společnosti, národa

U nás paralelní dramatická tvorba :

Emanuel Bozděch : Zkouška státníková (o hraběti Kounicovi)
Světapán v županu (Napoleon jako maloměšťák – řeší příbuzenstvo)
Baron Goetz - tragédie

-32-

Herci Prozatímního divadla (systém hereckých es) :

Otýlie Sklenářová- Malá - (Markétka + Shakespearovy role)

Julie Šamberková – tragédka

František Kolár (synovec) – tragéd, režisér, výtvarník

Jindřich Mošna – dokázal se pak přizpůsobit realismu

František Ferdinand Šamberk – také v lidových arénách

- dramatik : Jedenácté přikázání

- aktuální živelné improvizované herectví, několikrát byl kvůli

tomu ve vězení

od poloviny 70.let - posun v herectví : **vznosná deklamace**

Jakub Seifert - režisér

Marie Pospíšilová

Marie a Jiří Bittnerovi

Jakub Vojta Slukov

- gestika a mimika je umenšena, pouze slovo

- Neruda to nazývá „hudební deklamací“ –

intonace

je natolik podpořena, že funguje na úkor
srozumitelnosti

- přešli do ND (1.generace)

- V Evropě – nástup nových technik – **Meiningenští** hrají v Proz.div. – historický realismus, ansámbl

- herci se s tím nechtějí smířit, hlavně v opeře (B.Smetana – kapelník + režisér – Edmund Chvalovský)

- **r.1880** – zrovnoprávnění češtiny a němčiny

- **11.června r.1881** bylo téměř dokončené divadlo **otevřeno** slavnostním představením Smetanovy opery Libuše na počest

návštěvy korunního prince Rudolfa II.

- definitivně bylo otevřeno o 3 měsíce později

- vyhořelo, dodnes existují dohady, jak k požáru došlo

- znamená to nové sbírky, aktivity (přispěl i panovník)

- **18.11.1883** - 2.otevření ND – demonstrace české národní svébytnosti (politika) – divadelní vlaky s publikem

- nejdřív repertoár velkého stylu – kulturní reprezentace vyspělosti národa
- = klasický repertoár + původní české (velké básnické) drama :
Bohumil Adámek : Saloména

- **od poč.80.let** – nová generace dramatiků - novoromantici :

Julius Zeyer : Radúz a Mahulena

Jaroslav Vrchlický : Soud lásky

Noc na Karlštejně

+ překlady fr.,šp.,něm. – Calderón, Molière, Goethe, Schiller

- herci z Prozatímního divadla
- pozdně romantický styl – co nejefektivnější výprava – pokleslost, zastaralost (jinde už je realismus a naturalismus)
(Kolár, Seifert – „malířská režie“ – kompozice jevištních obrazů – zastaralost)

- **80., 90.léta** - **vrchol pražských arén** – dominuje rakouská opereta (Offenbach, Strauss)

- ❖ Letní divadlo v Pštrosce
- ❖ Aréna na hradbách – tam, kde je dnes Národní muzeum
- ❖ Aréna v Kravíně – Vinohrady

oblíbený titul arén :

Cesta kolem světa v osmdesáti dnech
-začínal zde E.Vojan , velká
proměnlivost
scény
+ Šamberkovy frašky

-33-

OTÁZKA Č.8

Nástup realismu na českých scénách v 19.století

Po r.1883 (podruhé otevřeno ND) byla logicky završena snaha po národním divadle /trvala 100 let/

- původní osvícenská myšlenka prošla reformou (protože jinde v Evropě – neaktuální)
- 1.desetiletí – reprezentace, ne umělecké ambice

František Adolf Šubert – 1.ředitel ND (naturalista)

Ladislav Stroupežnický – 1.dramaturg (realista)

- museli se podříditi reprezentativnímu stylu
- uvědomovali si ale vyspělost světového divadla, snažili se reflektovat nové proudy

(80.léta – Strindberg, Ibsen, Stanislavskij,...)

- oba byli dramatiky, měli své vlastní požadavky na inscenování
 - stojí u zrodu realismu u nás (zatím je to jen předzvěst)
- ! - proniknutí realismu na jeviště ND = srovnání kroku s Evropou
(proměna dramatického repertoáru, souboru /herci nové generace/
- **Stroupežnický** neměl rád romantismus, takže vyřazoval z repertoáru Vrchlického a Zeyera
 - **3.5.1887** – premiéra : Naši furianti – prvky českého realistického dramatu (venkovské prostředí – JČechy)
 - charaktery postav jsou nepropracované – spíš realistická črta, typy venkovanů, ne bohatý vnitřní život
 - uvádí : Ibsena, Gogola, Ostrovského, Čechova
 - **Šubert** ve své tvorbě reflektuje naturalismus :
 - Drama čtyř chudých stěn – pochmurnost, bezvýchodnost
 - **ve světě zatím :**
 - 90.léta : Berlín – Freie Bühne (Brahm), Paříž – Théâtre libre (Antoine)
 - 1881 – **Zola** : Naturalismus na divadle – experiment (kořeny naturalismu – u Meiningských)
 - dopad na inscenační praxi (text už přestává být dominantní) : **souhra hereckého kolektivu, rekvizity, scéna,**
- role** **ansámbl = svébytné kolektivní**
(např.sborová recitace – Hilar)
- nástup nové dramatiky (Maeterlinck, Tolstoj,...)
 - přináší nová témata – intimní problémy jedince řešeny v plné vážnosti (už ne fr.konverzačka)
 - velká divadla nevyhovují nové dramatické svým velkým prostorem (jsou to vesměs operní divadla kukátkového typu)
 - komorní hry pro málo postav (smysl hry ani nemá šanci zasáhnout diváka – rampa, orchestřiště,...)
 - ND – je mrtvou scénou (má stále politický náter)
 - ND reflektuje realismus a naturalismus
 - konec 19.století – počátky fotografu (kopie skutečnosti bez další stylizace – stejně jako naturalismus)

Psychologický realismus

- zkoumá vnitřní život postav
- x naturalismus = vyabstrahovaná trest' reality, výběr prvků typických pro určité prostředí
- v Čechách – bohatá etapa :

Gabriela Preisová : Gazdina roba
Její pastorkyňa

Alois Jirásek : Vojnarka
Otec (až naturalismus)

Alois a Vilém Mrštíkové : Maryša

Prvky typické pro český realismus :

- venkovské prostředí (neidealizované) - velmi často moravské vesnice
 - typický jazyk : nářečí (spisovná čeština je moc umělá, dialekt je typický pouze pro určité malé prostředí)
- hlavní hrdinkou je žena – rozvoj emancipace v Evropě, psychika ženy je kontrastnější, dramatictější
 - mužské postavy jsou černobílé (kromě Preissové)

! - doba, kdy se český národ začíná zabývat svým charakterem (češství, česká otázka)

- národopisná výstava – Praha – výstaviště : kroje, stavby, svatby (typické české a moravské prvky ve všech oblastech
 - otázky : co je u nás dobré a naopak destruktivní, nacionalistické
 - = kritický odstup společnosti od sebe sama

Inscenační postup realismu :

- už ne jen aranžování (potřeba studia a reprezentace !)
- autoři píšou obsáhlé a časté scénické poznámky (= autor je 1.režisérem- jeho vlastní vidění, požadavky)
 - dramaturgicko-režijní koncepce hry
 - ♦ dramaturgická příprava = rozbor textu jako celku (herci nemají jen svůj text a narážky)
 - ♦ zkoušky 3-4 týdny, hledá se kolektivní souhra
 - ♦ aranžmá začíná vypovídat o vztazích : mizanscéna
 - ♦ hledá se celkové vyznění inscenace (fce režiséra)
 - ♦ realistický detail – nejen v užití rekvizity, ale mimika, změna hlasu (už ne nosný deklamační hlas),
 - používají se i nepříjemné rejstříky, maximální ztišení apod.
 - ♦ hlas je nositelem významu – studium lidských typů a charakterů
- Mošna, Vojan, Kvapilová – dokázali se adaptovat, studovali lidi kolem, reálný život
- důležitá je **výprava** – scéna, ale i kostýmy (kroje,...) = herci jezdili na venkov a učili se oblékat kroje, vázat šátky,...

OTÁZKA Č.9

Nástup moderních slohových směrů v českém divadelnictví. Česká moderna a divadlo.

- konec 19.století – nástup nových uměleckých směrů :
 - symbolismus
 - impresionismus
 - expresionismus (20.stol.)
- proudy stojící vedle sebe, doplňují se nebo popírají

SYMBOLISMUS

- navazuje na vnitřně bohatě diferencovaný symbolismus francouzský (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé), vzor měl i v americké tvorbě (Poe)
- vnější svět je pro symbolisty pouze látkou pro umělecké podobenství, jímž chtějí postihnout tajemství ukryté jakoby v nitru věcí – toho lze dosáhnout symbolem, znakovým prostředníkem mezi duchovním a hmotným světem.
- zdrojem poznání jsou mystické stavy, intuice (má velkou zásluhu na básnické obraznosti)

IMPRESIONISMUS

- rozšířil se z výtvarného umění
- autor zprostředkovává smyslové zážitky, zdůrazňuje smyslové vjemy, snaží se vyslovit
dojem, náladu pojmenovat pomíjivý a prchavý jev
- vynalézavé využití zvuků, barev a světelných odstínů

EXPRESIONISMUS

- se formuje v opozici k naturalismu a impresionismu
- je uměním výrazu
- chce být především novým životním pocitem, v němž se koncentrují obavy o osud člověka
- je u nás oproti světu opožděný (až po 1.světové válce)
- do konce 1.světové války – vedle realismu
- v celé Evropě – mnoho dramatiků obsáhlo více proudů (např.Ibsen)

- moderna chce realitu **stylizovat** :
 - tvůrce je subjekt nakládající s realitou svým osobitým způsobem

Česká divadelní moderna

- od 2. poloviny 90. let – nová generace umělců v Čechách
- požadavek nového divadelního stylu

1895 – **Moderní revue** (nový časopis)

Manifest české moderny : - chtějí poctivou vnitřní pravdu tvůrčího subjektu
(V. Mrštík, O. Březina, A. Sova, J. S. Machar, F. X. Šalda)

- nová generace z Moderní revue :

Jiří Karásek ze Lvovic
Stanislav Kostka Neumann
Arnošt Procházka
Karel Hlaváček

=> 1896 – **Intimní volné jeviště** (do r. 1899)

- komorní scéna, funguje jako spolek (F. X. Šalda – přednášky)
- programově navazuje na Strindbergovo Intimní divadlo
- opovrhují velkým jevištním prostorem (hrají tam, kde se nemá)
/Strindberg – scénická čtení v salonu herečky Julie Deryové/
- nepotřebují školené herce, hrají amatéři, důležitý je osobní vnitřní vklad
– autentický projev, vztah k roli (víc než technická zpracovanost)
- zahájení : **Rudolf Lothar** : Rytíř, smrt a ďábel - neerealistická hra, symbolické postavy, biblický

obraz

- významná scénografie – malá scéna
- herectví : psychologický realismus

- autoři : **Jiří Karásek ze Lvovic** : Hořící duše
Viktor Dyk : Pomsta
Przybyszewski : Velké štěstí

-36-

Švandovo divadlo na Smíchově (1897-99) :

Pavel Švanda ze Semčic – režisér a organizátor divadla
- dramaturgický přínos – soudobá dramatika

- říjen 1897 – zahajovací večer : aktovky, představen byl **Jaroslav Kvapil** : Přítmí
Robert Bracco : Masky
Arthur Schnitzler : Anatol

= **nástup jednoaktovek** ! - postihnout napětí v počítku, děj je absurdní a groteskní
- pětiaktovky zde nemají místo (např. Masky – výsměch světu, škleb)

- uváděn Ibsen (Divoká Kachna), Becques (Krkavci), Maeterlinck (Vnitro – psána pro

loutky, dvojí

prostor: komentář děje za oknem- večerící rodina utonulé dcery)

- obě scény se snažily na české jeviště přinést nejnovější výtvarný dramatu, které přecházelo z psychologického realismu až k symbolismu a impresionismu. Dramata, ve kterých si autor dovolí skutečnost transformovat
- programové uvádění her, které nebyly vhodné pro ND (erotika, krátké hry, hry pro loutky, ...)
- **režijní styl** komorních scén – různorodý
 - symbolismus, impresionismus = tzv. nový styl, stylizace, odmítnutí kopírování skutečnosti – právo nově přestylizovat danou skutečnost (např. dívka – ne konkrétní, ale symbol mládí,...)

- snaha ND srovnat krok s novými styly :

Jaroslav Hilbert : Vina - trojúhelník

- 1896 – v ND (Hana Kvapilová a Eduard Vojan – později

velice význ. dvojice)

- **2.polovina 90.let v ND** : - vrchol dramaturgie v ND představovali pozděromantičtí autoři :

Jaroslav Vrchlický (Soud lásky, Noc na Karlštejně) + překlady

Julius Zeyer (Radúz a Mahulena)

+ historické hry : Neklan (z Hájkovy kroniky)

+ exotické hry : Doña Sancha (Španělsko, vášnivá láska)

Bratři (Čína)

Božena Viková-Kunětická : Neznámá pevnina (hojně uváděna její díla v ND)

- politička (poslankyně) – postavení ženy ve společnosti, její práva

Cop

Symbolismus :

- a) **Lyrické divadlo** (1911-12) – pražské komorní divadlo
- plně reflektuje symbolismus

Jiří Karásek ze Lvovic : Sen o říši krásy – pro loutky, uvedena proslovem – reflexe Craigovy

snahy o herce jako nadloutky

- působili zde : **Pavel Kropáček Nery** – stavitel (vila E.Beneše v Sezimově Ústí), byl v Latinské Americe

zkrachovala mu tam firma

- zakladatel a režisér

Ladislav Machoň – výtvarník

- angažovali se v projektu volně navazujícím na Lyrické divadlo :

- b) **Divadlo umění** (1912-14) – návaznost na Paula Forta (Théâtre d'Art)

- šlo o výsostně symbolistické divadlo :

Maeterlinck – Aglavena a Seliseta (loutky)

Hoffmansthal : Bloud a smrt

Rachilde – básnířka, z pseudonymu se nedá poznat pohlaví

Věž lásky – velmi dekadentní povídka (maják plný mrtvol)

Molière – Scapinova šibalství – hrán v sále hotelu Central mezi sedícími

diváky –

experiment s prostorem (vliv Craiga a

Appii)

1900 – do ND nastupuje **Jaroslav Kvapil** :

- dramaturg, režisér, pak šéf
- dramatik, básník a novinář
- režijní styl : eklektický, bez výraznějšího vlastního rukopisu (1.velká režisérská osobnost)
- inspiroval se a pracoval v duchu **3 směrů** : **psychologický realismus**
symbolismus
impresionismus

- sám psal **impresionisticky** : Oblaka
Princezna Pampeliška (svým tématem)

- **symbolistní proud** se projevil v inscenacích :

Alois Jirásek : Lucerna
Maurice Maeterlinck : Modrý pták
Paul Claudel : Zvěstování Panně Marii
Henrik Ibsen : Paní z Námoří
Jaroslav Kvapil : Princezna Pampeliška

- své **realistické tíhnutí** projevil v inscenacích :

Henrik Ibsen : Nora
Strašidla
Stavitel Sollnes ad.
Anton Pavlovič Čechov : Tři sestry
Lev Nikolajevič Tolstoj : Živá mrtvola

- z českých dramatiků :

Alois Jirásek : Vojnarka
Emigranti
Jan Žižka
Jan Hus

- světová klasika : **Gothe** : Faust
Schiller : Valdštejn

demonstrovat - pro Shakespearovy hry byla doba (1.sv.válka) nepříznivá, ale Kvapil chtěl
J.V.Sládka nesmrtelnost kultury a připomenout výročí, měl k dispozici moderní překlady

část - odmítl historicky-realistickou inscenační praxi Shakespearových her a prosazuje
tzv.shakespearovské jeviště (inspirované alžbětínským, dělilo se na přední a zadní

významné) – dělené zdobeným portálem – vzadu : významné scény, vepředu : méně

prospěch symbolu - šlo tedy o stylizované symbolistní jeviště, které důrazně ruší popisnou iluzi ve

- spolupráce **scénografů** : **Josef Wenig**

Karel Štapfer

- nejvýznamnější Kvapilovi **herci** : Hana Kvapilová
Eduard Vojan
Jindřich Mošna
Marie Hübnerová
Leopolda Dostálová – končí u Krejči Za branou
Vendelín Budil – zakládající osobnost Plzeňského divadla
Karel Železný

- tito herci zvládali niternou psychologickou hru, nuance, gesto, mimiku

-38-

Karel Hugo Hilar (1885-1935) :

- zahajuje „**vlnu režisérů**“ (Kvapil byl eklektik) – měl přesnou režijní koncepci, osobní autorské vidění x od Kvapila
 - plánoval hereckou akci, která se pro něj stávala materiálem splňujícím režijní koncepci
- stál proti realismu, symbolismu i impresionismu, zastával EXPRESIONISMUS = jasná vize – idea vyplývající z politických a společenských změn v Evropě (před 1.sv.válkou)
 - nerespektuje nuance jemné psychologie, ale hledá vypjaté stavy
 - prudký rytmus, vzrušení, patos, utrpení, práce s hysterií, křečí
 - nejen jedinec, hlavně dav - davové (zástupové) drama :
 - např. **Emil Verharen** : Svítání (které existuje na půdě symbolismu)
 - např. láska v expresionismu není jen krásný cit, ale hlavně erotika
 - nové scénické prvky : světlo (dynamický prvek)
- **1911** – režisérem na Královských Vinohradech
- už předtím publikuje ve Scéně články, ve kterých odmítá ornamentalitu symbolismu a jemnou psychologii herectví, požaduje dynamické divadlo založené na kontrastech
- pod vlivem německého režiséra – Františka Zavřela (v Mnichově inscenoval Wedekindovu Lulu a 1914 ji uvedl v Praze, také režíroval Dykovo Zmoudření Dona Quijota /scéna Františka Kysely-silně expresionistická výprava, kontrastní barvy/
- **1914** – šéfem činohry Divadla na Vinohradech, jeho činnost zde se odehrávala v etapách :

I. 1911-14 – 1.přípravné období

Molière - Jiří Dandin (inspirace Maxem Reinhardtem)
- jako divadlo na divadle
- groteska

Shakespeare – Veselé paničky windsorské (verš- nabízí stylizaci)

II. 1914-18 - období 1.světové války

Heinrich von Kleist – Penthesilea (použil jednotnou sborovou recitaci amazonek- kolektivní postavou)
- prací s hlasem inspiroval avantgardisty – Frejka, Burian

Molière – Don Juan
- Amfitryon

- groteskní rysy v duchu commedie dell'arte

III. 1918-21 – poválečné období : davová dramata (zhruba odtud : otázka č.10 : Hlavní vývojové tendence v českém divadelnictví

mezi světovými válkami)

Verharen : Svítání (drama o všelidském zbratření)

Arnošt Dvořák : Husité (historické drama – inscenuje jako drama zástupů)

Shakespeare : Bouře (také pokus o drama zástupů)

- v Divadle na Vinohradech si vychoval vlastní soubor, který s ním posléze (1921) přešel **do ND** :

Václav Vydra
Eduard Kohout
Bedřich Karen
Roman Tůma
Bohuš Zakopal

Zdeňka Baldová (Hilarova manželka)
Růžena Šlemrová
Anna Iblová

-39-

- jako 1.režisér docenil fci scénografa a jeho spolupráci s režisérem :

Vlastimil Hoffman
František Kysela
A.V.Hrška (i v Brně – Ze života hmyzu – svět.premiéra)
V.H.Brunner

- 1920 – 2 roky po válce, rozpad R-U, vznik ČSR, v Rusku je revoluce

- vznik nové republiky nabízí nový prostor k uplatnění své touhy po svébytnosti, i kulturní

- vzniká spousta nových scén : div.v Kladně, Liberci
- německá divadlo přechází do českých rukou – Mahenova činohra v Brně
- **Divadlo na Královských Vinohradech** vzniklo (1907) jako kamenná scéna v konkurenčním vztahu k ND:
1.ředitelem – **Adolf Schubert**
1920 - odešel Kvapil do Div.na Vinohradech a Hilar odtud do ND (vyměnili se)

Národní divadlo :

1921- Hilar šéfem a režisérem

- přivádí si některé herce, ale také nová jména :
Saša Rašilov
Leopolda Dostálová
Olga Scheinpflugová (manželka Karla Čapka)
Jarmila Kronbauerová
Eduard Kohout
- 1925 – přichází další režisér : **Karel Dostál**
- 1930 – **Jiří Frejka**
= utvářejí **trojlístek** režisérů 30.let
- **1921** – Hilarova **zahajovací inscenace : Shakespeare : Koriolanus** (opět davové drama, hrdina x dav)

I. ETAPA 1921-25:

- pokračuje v expresionismu, komedie jako grotesky (Molière)
Vrchlický : Námluvy Pelopovy – vyhrocení, erotika
- z trilogie Hippodamie
Čapkové : Ze života hmyzu – fantasiijní férie, ve které Hilar objevil její expresionistický tvar
Shakespeare : Romeo a Julie – ostré kontrasty (erotika mládí x strnulost stáří a smrt)

II. ETAPA 1925-29 :

- **civilismus** – reflexe politické situace, snaha po zklidnění, touha po stabilizaci nových poměrů

Čapkové : Adam Stvořitel - o roli člověka v civilizačním procesu

Shakespeare : Hamlet - v hl. roli Eduard Kohout, scénograf – Hoffman, výrazná práce s bodovým světlem (Hamlet vyznívá jako mladý člověk, který tápe ve zmateném světě a nevyzná se v něm, ale ani v sobě)

III. ETAPA 1930-35 :

- vyzdvižení jedince (silné osobnosti) ve vztahu ke společnosti, ale je zničen (prohrává)

F.Bruckner : Alžběta anglická

E.O'Neill : Smutek sluší Elektře

Sofokles : Oidipus – inscenace se odehrává na vzhůru stoupajícím točitém schodišti (může stoupat, ale také

být srážen osudem zpět), Oidipa hrál Kohout, chór zredukoval Hilar na 3

postavy

- pochopil, že je třeba dát prostor nastupující nové generaci vedené Jiřím Frejkou : Jiřina Šejbalová, Jiřina Štěpničková,

Zdeněk Štěpánek, Ladislav

Pešek

OTÁZKA Č.11

Česká divadelní avantgarda

Nejznámější dramatikové 1.republiky :

- Karel Čapek, František Langer – přesah na zahraniční scény (**Langer** : Periferie /uváděna v zahr./ , **Čapek** : Věc Makropulos, RUR, Loupežník /v cizině/ + texty .pol.30.let – Bílá nemoc, Matka)

Jiří Mahen : Husa na provázku – hra, která ovlivnila avantgardu i brněnské divadlo Husa na provázku /po válce, hlásí se k dada scénářům/

Vítězslav Nezval : Depeše na kolečkách – 1 poetistické drama

1.pol.30.let : surrealismus : Strach

Věštírna delfská

Manon Lescaut – hra pro E.F.Buriana – protifašistické tendence
s úsilím o povzbuzení českého národa

- nejnavštěvovanější Burianova hra v D41)

Počátek 20.let – nová generace divadelníků (avantgarda = předvoj)

- opozice proti oficiálnímu proudu
- zakládají se amatérská divadla, spolky, scény
- nezúčastnili se aktivně 1.svět.války (nejmladší členové kultury), ztotožňují se s novým státem
= na rozdíl od expresionistů : optimismus, radost, okouzlení technikou, snaha zbavit se konvencí ve společnosti

i v kultuře, snaha osvobodit člověka – nastolení spravedlivého řádu (levicová orientace- poznamenání VŘSR)

- **říjen 1920** : Svaz moderní kultury : Devětsil : **Jindřich Honzl, Vítězslav Nezval, Vladislav Vančura, Adolf Hoffmeister, Jiří Voskovec, Jaroslav Ježek, Julius**

Fučík

- vzory avantgardy : **Francie a SSSR**

(André Breton, Salvador Dalí, Benjamín Péret (surrealisticko- dadaistický básník), Tristan Tzara (zakl.dadaismu)

- především inspiruje dadaismus – moderní básnický směr
- vychází z válečných zážitků
- zabývá se nonsensem (nesmyslem) války (x expresionismus pregnančně pojmenovává ideologii)

- šlo jim o literaturu nesmyslnou

- českou variantou dadaismu – poetismus (V.Nezval)

/ dadaismus je nemilosrdný x poetismus pracuje s metaforou, je básničtější /

- inspirace též surrealismem (Bréton, Dalí)

- podstata experimentů začátku 20.století je, že se stírá hranice mezi uměními
- surrealismus pracuje s psychickým automatismem, vychází z bohatství podvědomí, snů
 - volné asociace myšlenek, obrazů bez racionální cenzury
 - neurózy, erotika, potřeby

Přípravné období avantgardy (1.pol.20.let)

- je ve znamení **teoretické představy** : formulace vize a představ o novém umění
- **Jindřich Honzl** : Roztočené jeviště (1925) – odmítá oficiální tendence v umění (psychologismus, symbolismus, expresionismus)
 - požaduje zákony moderního jeviště / „práci s jevištním znakem“ - metaforou/
 - nic, co je na jevišti, není předem určeno, ale existuje ve významovém pohybu v důsledku herecké akce a kontextu = vzniknou nové významy (experiment s jazykem i s jazykem jeviště)
- vzorem : Guillaume Apollinaire (zejména jeho báseň – Pásmo), pod jeho vlivem napsal Nezval Edisona
 - sled obrazů, metafor s volnou návazností nebo vůbec žádnou
- avantgarda tím získává vztah k jevištní formě **revue** – volný sled výstupů

-41-

-**1920** – **Karel Čapek** překládá francouzskou poezii :

Francouzská poezie nové doby (1.překlad Pásma + další básníci)

- **1921**- italský básník **Marinetti** – navštívil Prahu a uspořádal tam Večer syntetického divadla

1922 – vydává manifest Osvobozená slova (1923 – česky)

- je představitel futurismu – okouzlení technikou a civilizací
- dovádí experiment do krajnosti tak, aby slova existovala bez významů, aby existovala samostatně a svobodně.

- avantgarda – popírá jakékoli zákony v umění a tvrdí, že v umění žádné zákony být nemohou (požadavek jakéhokoli experimentu – barva, slovo, zvuk,...)

- vliv **SSSR** :

(Majakovskij, Mejerchold, Tairov – konstruktivismus (konstrukce, architektura – výstavba básně)

- **funkčnost** – vymetení všeho, co na jevišti pouze ilustruje nebo dotváří, všechno na jevišti musí být užíváno

- **Tairov** : Odpoutané divadlo (1923) – pak * Osvobozené divadlo , inspirace i pro Roztočené jeviště

-**1925**- založeno **Osvobozené divadlo** (divadelní sekce Devětsilu)

- studenti pražské konzervatoře včele s **Jiřím Frejkou** (Václav Trégl, Ladislav Boháč, Jarmila Horáková- psala si deník – způsob uvažování mladé generace)

- do r.1925 – vystupovali jako : Scéna adeptů nebo Volné sdružení posluchačů konzervatoře

- **dramaturgie** : - hry z oblasti commédie dell'arte

Čapkové : Lásky hra osudná

Molière : Jiří Dandin (pod názvem : **Cirkus Dandin**)

Aristofanes : Ženy o Thesmoforiích (pod názvem: **Když ženy něco slaví**)

- poslední 2 tituly zahajují činnost Osvobozeného divadla v divádlu Na Slupi

- **8.2.1926 – divádlko Na Slupi** - * jako divadelní sekce Devětsilu

- umělecký šéf a režisér: **Jindřich Honzl**

- režisér : **Jiří Frejka**

- **2 fáze Osvobozeného divadla :**

1) **Frejka, Honzl, (Devětsil) – sezóna 1926-27**

2) **Voskovec, Werich, Honzl - 1928-38**

- snaha uvést teoretické nápady do praxe

- od počátku neshody mezi Frejkou a Honzlem – rozchod = konec 1.fáze OD

- **Frejka** se přiklání ke komediálnímu konstruktivismu – inspirace u fr.avantgardy, commedií dell'arte, cirkusem

(vzorem Tairov a dadaisté)

- inscenoval : **Nezval** : Depeše na kolečkách

Jevrejnov : Veselá smrt

- stavěl na živém, hravém, komediálním herectví

Jiří Frejka - doplnění :

- skončil sebevraždou jako důsledek dlouhodobých ideologických pronásledování
- působil v ND (1930-45) a v městských divadlech pražských (1945-52)
- externě studoval na pražské konzervatoři (nedostudoval), kde vytvořil soubor Volné sdružení studentů konzervatoře, který se stal jádrem Osvobozeného divadla
- studenti konzervatoře se vzbouřili proti metodám výuky v realistickém duchu, které omezovaly jejich fantazii a tvůrčí energii (Frejka, Burian, Štětina a dal.) - 1919
- soubor Legie mladých se proměnil v Divadlo mladých (vedené Frejkou)
- 1926 – vzniká Osvobozené divadlo : k Frejkovi přichází o 10 let starší Jindřich Honzl jako druhý režisér
- = jejich vzájemné spory vedli k tomu, že se z OD vyčleňuje Frejkův soubor jako Dada divadlo (1927) – pak se mění na Moderní studio, které existuje do r.1929, kdy Frejka přechází do ND v Praze, kde vytvořil své Studio.
- 1934 – v ND inscenuje : Aristofanes : Ptáci
Lišák Pseudolus (Pešek)
- byl výraznou osobností avantgardy – Honzl a Burian nedokázali to, co Frejka : přenést avantgardní postupy a uplatnit a syntetizovat je na velkém jevišti ND
- Frejka uskutečňoval syntetické divadlo !!!

- **Honzl** byl profesí učitel, byl teoretik : (systematik /studie o divadle/) zvyklý precizně formulovat své myšlenky i jevištní tvar
 - měl přesně vystavěnou konstrukci inscenace
 - **nejvýznamnější představitel jevištního poetismu v Čechách**
 - ruský konstruktivismus ho inspiroval víc než Frejku
 - inscenoval **(23.11.1926) : Apollinaire** : Prsy Tiresiovy - groteskně (poetická jevištní féerie)
 - ženská emancipace - Tereza se stane mužem
- v roli Lid zanzibarský zde poprvé vystoupil
 - herec a hudebník Emil František Burian
 - živá hudba v kombinaci s gramofonem

1928 : Jarry : Král Ubu

- **1927** – Frejka odchází, zakládá **Divadlo dada**
 - Honzl zůstává, na podzim získává vlastní koncesi – **OD = profesionální divadlo s pravidelným provozem**
 - přichází Werich a Voskovec se svým představením Vest Pocket Revue

Pražské kabarety poválečných let

- významný vliv na českou avantgardu
- existovaly už před válkou, ale hlavně po válce
- zábavní podnik, komorní prostředí, stolové zařízení, přesouvání z jeviště mezi diváky
- uplatněn žánr **revue** :
 - jednotlivé, volně řazené scénky, skeče, satiricky zaměřené (blízké avantgardě)
 - šlo o umění časové (aktuální reflektování momentální situace – až novinářská činnost)
 - pěvecká čísla, tance

Kabaret Lucerna :

- 1910 v Praze
- **Karel Hašler**

Kabaret Červená sedma :

- 1918-22
- včele – **Jiří Červený**, ale zakladatelů bylo 7 : Eduard Bass (psal pro ně scénky a skeče), Vlasta Burian, Ferenc Futurista, Eman Fiala, Saša Rašilov, Jindřich Plachta, tanečník Joe Jenčík a jeho „girls“ – pak v OD
- spolupracoval s nimi i anarchistický básník František Gellner, pak S.K.Neumann, Viktor Dyk, Fr.Šrámek
- scénická produkce tedy měla kvalitní literární předlohy
- hrál se např. : Molière : Pán z Prasečkova (ve formě revue)

Kabaret Revoluční scéna :

- 1920-22

- včele – **Emil Artur Longen** – anarchista, přítel Jaroslava Haška
- uvádělo se : **Büchner** : Vojcek
Hašek : Dobrý voják Švejk (1.dramatizace – Longenova)
- hráli zde herci z Červené sedmi (Saša Rašilov, Emil Fiala adal.), kromě nich Karel Noll (1.Švejk)

-43-

2.fáze Osvobozeného divadla (od získání koncese)

- zahájena inscenací Vest Pocket Revue (předtím 3x jako amatérský podnik – v Umělecké besedě, pak v Dada, teprve počtvrté – v OD)
- poetika V+W : - rozvíjí humor dadaistů, inspirují se klaunstvím – typizované masky, které přecházejí do různých her
 - inspirují se filmovou groteskou a jazzem
 - jde o intelektuální humor, který počítá s jistou připraveností publika (bylo informováno)

Osvobozené divadlo má **3 etapy** :

1. 1927-29 - etapa hledání

- V+W pěstují zejména revue : Smoking revue
 Premiéra skafandr
- od začátku se objevuje jejich typický prvek : PŘEDSCÉNY (řeší technické přestavby)

2. 1929-32 - tematizace revue

- uvědomili si, že tak volné revue pro ně nejsou to pravé – dávají jim pevnější tvar (vyvíjí se děj)
 - Fatamorgana
 - Sever proti Jihu
 - Golem
 - Ostrov Dynamit
- reakce na aktuální dění, písně, tance, skeče

3. 1932-38 - revue jako politická satira

- 1932 – v Evropě – ekonomická krize, pak Hitler, Mussolini, Franco – fašistické nálady (V+W – reakce)
 - César - 1.reakce na fašismus – parodie na Mussoliniho diktaturu
 - Osel a stín
 - Kat a blázen - reakce na Hitlera
 - Balada z hadrů

Těžká Barbora

- neopouští ani téma ekonomické krize : Rub a líc
Pěst na oko
Smrt za mřížemi

- režisérem v OD : **Jindřich Honzl**

- OD končí v r. **1938** - kdy končí Masarykův a Benešův demokratický systém, dochází k Mnichovské dohodě
 - **březen 1939** - protektorát
 - **1939** – V+W - emigrovali do Ameriky
-

30.léta - nástup fašismu + boj proti němu

- předznamenána těžkou ekonomickou krizí (výrazný kontrast k optimismu 20.let)
 - má na svědomí bankroty mnoha podniků, nezaměstnanost, stávky
- avantgarda reflektuje realitu
- **Jindřich Honzl** - OD, člen surrealistické skupiny (Kalandra, Toyen, Štýrský)
 - kromě OD, režíroval i v **ND** : Bohuslav Martinů : Julietta aneb snář
 - opera ve struktuře snu (až halucinace hl.hrdinky)
 - a na jevišti Nového divadla : **V.Nezval** : Věštírna delfská
Zlověstný pták
- Český surrealismus reaguje na fašismus – struktura snových halucinací
Jiří Frejka :
 - **1929** – Moderní studio, spolupráce s E.F.Burianem
 - **1930** – ND – šéf poboční scény zřízené Karlem Hilarem (pro mladé) : Studio
 - mladá generace si může na velkém jevišti ozkoušet avantgardní postupy (do r.33)
 - **1929-31**- Honzl a Burian v Brně – **Mahenovo divadlo**, pak se vrací k malým scénám, Frejka ne.
 - **od 1933** – už Frejka v **ND** pracuje s oficiálním souborem a od **1935** (po smrti Hilara) se stává šéfem ND

-44-

1) **1930-1934** – činnost ve Studiu

- režíruje texty, které se vyznačují hravostí, lyričností

Nezval : Milenci z kiosku

J.Čapek : Tlustý pradědeček

Čapkové : Lásky hra osudná

2) **1934-38** – reakce na fašismus, divadlo jako svědomí doby, reakce na situaci člověka pod politickým a společenským tlakem

- především klasika :

Aristofanes : Ptáci – politická satira, pojmenování nebezpečí Hitlerova fašismu

Lope de Vega : Feunte Ovejuna

Puškin : Boris Godunov

Shakespeare : Julius Caesar

Gogol : Revizor

3) **doba okupace**

Emil František Burian

- 1933-41 – režisérská tvorba v divadle D

- 1933 – divadlo Na Poříčí : **Emil Kästner** : Život za našich dnů
- nikdy neinscenoval text tak, jak byl napsán – přetvářel je podle sebe
- uváděl : **adaplace klasických her** (Molière, Beaumarchais)
dramatizace románů nebo epických básní (Máchův Máj, Puškinův Evžen Oněgin, Goethovo Utrpení mladého Werthera)
montáže lyrické poezie (Vojna – text složený z textů lidové poezie)

- specifičnost D 34 :

- Burian je autorem svěbytného rukopisu - tzv. poetický lyrismus (poetické divadlo E.F.Buriana)
 - jde o **divadlo syntetické** – zrovnoprávnění všech jevištních prvků
 - jako hudebník vnímal **představení jako symfonii** (včetně lidského hlasu) :
 - proslavil se voicebandy (pracoval se scénickou dynamikou a rytmem)
- výrazně pracoval se světlem a do svých inscenací zakomponovával filmové dotáčky nebo diapozitivy
- spolu se scénografem, architektem Miroslavem Kouřilem vymysleli **THEATRGRAF** (spojení divadla a filmu)
 - užívali přední tylové opony, na kterou se promítalo a ten obraz dotvářel akci na jevišti nebo celkový scénický obraz (obraz se mohl nečekaně objevit nebo ztratit)
- často používal zadní světlo (proti divákovi) nebo spodní osvětlení (změna lidského obličej v masku)
- nejvýznamnější inscenace :
 - 3 inscenace : **K.H.Mácha** : Máj
 - 1935 - důraz na hlasovou kompozici – voiceband
 - 1936 – surrealistická montáž živých obrazů (užití diapozitivů a dotáček) – 100.výročí úmrtí
 - 1939 – převzetí Máchových ostatků z Litoměřic na pražský Vyšehrad, šlo o politickou manifestaci
 - **F.Wedekind** : Procitnutí jara (1936) – užity diapozitivy a dotáčky
 - **A.S.Puškin** : Evžen Oněgin (1937)
 - **J.W.Goethe** : Utrpení mladého Werthera (1938)
- v obou inscenacích reaguje na situaci člověka, který se nechce přizpůsobit požadavkům společnosti = analogie k situaci člověka- jednotlivce pod tlakem fašismu
 - Hamlet III. aneb Trůny dobré na dřevo – **Burianova** parafráze na Shakespearova Hamleta
 - reaguje na politické procesy s umělci, kteří se nepřizpůbili, v Rusku
 - útočná politická hra proti diktátoru, který likviduje jednotlivce

-1938-39 – 2.republika

- Burian posiluje sebevědomí českých lidí, inscenuje „trest reprezentace“:

1938 - 1.lidová suita (Hra o sv.Dorotě, Salička, Žebravý Bacchus)

1939 – 2.lidová suita (Komedie o Františce a Honzíčkovi)

- lyrické montáže (sbírky na českou lidovou barokní poezii)

OTÁZKA Č.12

České divadlo za nacistické okupace a 2.světové války

- tato etapa začíná rokem 1932.
- **celá 30.léta se nesou ve znamení nacismu** (V+W v OD, inscenace Frejky a Buriana) :

Beaumarchais : Figarova svatba – reakce na španělskou válku v r.1936

- na podzim, v září r.1938 po mnichovské dohodě je Česko okradené o Sudety. Němci vtrhli do Českého státu.
- **29.září 1938 – vyhlášena 2.republika - až do 15.března 1939**
- na tuto situaci reagují i umělci, tedy i divadelníci :
 - museli zápasit s depresí obyvatelstva po neúspěšné mobilizaci, povzbudit je a prokázat sebevědomí a též demonstrovat semknutost národa a češství
- **Burian** programově ve svém D34 nasazuje na repertoár české dramatiky :

sezóna 1938-39 – V.Dyk : Revoluční trilogie

B.Benešová : Věra Lukášová (- dramatizace povídky, útěk ke snům, nejúspěšnější hned po Manon Lescaut)

- v r.**1938** se v Praze konala velká výstava českého barokního umění (koncerty, obrazy)
 - Burian inscenuje lidové suity (ve svých snahách pokračuje až do r.41, kdy je odvezen do koncentračního tábora)
- nejvýznamnější inscenací Burianova závěrečného období :

V.Dyk : Krysař (1940) – dramatizace povídky (v D40)

 - postava Krysaře byla obdařena temnými iracionálními rysy = měl píšťalu (nacisti tak
 - manipulace
 - /ideologickými projevy/ lákali lidi bez úsudku –
 - /jdou za nimi jako ty krysy/)
- v hlavní roli : Vladimír Šmeral a Marie Burešová
- večery voicebandových recitací – Burian zde uváděl díla Seiferta, Halase, Nezvala, Máchy, Němcové
- **1941**- připravoval jinotajné baletní představení : Pohádka o tanci
 - spolupracoval s Ninou Jirsíkovou
 - oba byli odvezeni do koncentračního tábora, Děčko zavřeno

Divadlo za okupace (březen 1939 – 1945)

- **vyhlášení protektorátu Čechy a Morava**
- **vzniká Slovenský štát**

= **konec svobody** (zatýkání podezřelých osob, cenzura, zastrašování)

- Němci vnímali české území jako součást svého starého území a vadilo jim zde právě české obyvatelstvo
 - to bylo rozdělené na méněcenné (Židi a Romové) a obyvatelstvo, které mělo být převychováno v Německu

- kultura byla pro ně prostředek k převýchově :
 - vyčlenili z ní nežádoucí umělce a směla fungovat pouze podle jejich představ
 - mělo to vést k zániku Čech
 - proto se divadla zavírala jen postupně a kultura „kvetla“ (tak Frejka, vysoce podezřelý, přežil)
 - (ředitel v Brně – Jiříkovský a herec a režisér Skřivan (Žid)– nepřežili)
 - = odvážní a židovští umělci byli zatýkáni
- **cenzurou byli zakázáni** :
 - ❖ židovští autoři (Poláček, Langer)
 - ❖ autoři, se kterými byli Němci ve sporu (Rusové, Američani)
 - ❖ nesměly se hrát jinotajné hry (Tylova Fidlovačka)
 - ❖ hry s vojenskou tematikou (Bozděch : Generál bez vojska, Dyk: Posel, Aristofanes : Lysistrata)
- ze souborů byli propouštěni herci židovského původu (Hugo Haas)

-46-

- i když se umělci museli vyjadřovat opatrně, objevily se významné inscenace :

J.Frejka na jevišti **ND** uvedl linie klasických her s důrazem na českou klasiku :

- 1939 – V.K.Klicpera** : Lhář a jeho rod
- 1942 – - || -** : Zlý jelen
- 1943 – J.K.Tyl** : Strakonický dudák
- 1944 – Václav Renč** : Císařův mím – historická hra ze starého Říma o lidském svědomí
- 1942 – Plautus** : Lišák Pseudolus – v hlavní roli : Ladislav Pešek (plebejský odpor k utlačovatelům)
- 1941 – Shakespeare** : Zimní pohádka

- Frejka unikl nacistické demagogii, ale neunikl následné bolševické (1952 – spáchal sebevraždu)

J.Honzl je také na seznamu podezřelých

- uchyluje se do ilegality a od r.1941 **tvoří po cizím jmény**
- spojuje se se skupinkou mladých pražských konzervatoristů a pronajímají si výstavní sál v Topičově salonu a otvírají

Divadélko pro 99 (kdyby bylo 100 diváků, byla by to dle předpisů velká scéna)

1940 – dramatizace korespondence Jana Nerudy a Karolíny Světlé : Román lásky a cti

- zdůrazňuje problém umělce vzdorujícímu společenským tlakům, téma jedince a společnosti, manipulace
- s lidským jedincem

1941 – České písně kramářské - zpívá se v nich o tragédiích, vraždách

- nevnímal je jako parodii, ale jako vážnou výpověď člověka v tísní
- začínala zde Dana Medřická, Stanislava Strobachová
- 1941 – divadélko končí svou činnost

Topičův salon nezůstává prázdný a vzniká v něm divadlo Větrník

- soubor je složen z mladých lidí z „malého Burianova D“ – studia, které vedl herec a režisér **Josef Šmída** (Frejkův a Burianův asistent)
- působili v něm : Vlastimil Brodský, Stella Zázvorková, Radovan Lukavský, Zdeněk Řehoř, Jaromír Pleskot
- **1942** – pásmo barokní poezie : Růže ran
 - **Jiří Mahen** : Trosečníci (hrána pod názvem : **Husa na provázku**)
 - **František Němec** : Sentimentální romance (soudničky)
- **1944** – **Jiří Brdečka** : Limonádový Joe (satira na okupanty)

Divadla v koncentračních táborech a ve vězeních

- divadlo v improvizovaných podmínkách pod dohledem odvěčených profesionálů i amatérů
- účelem bylo povzbudit, udržet ducha

Divadlo v Terezínském ghetu (1942)

- mladý herec a režisér **Gustav Schorsch** (1918-45) – židovského původu (odvěčen z pražské konzervatoře)
N.V.Gogol : Ženitba (1943)
- inscenace se hráli podle toho, jak se herci měnili (byli transportováni)
 - Karafiát** : Broučci - dramtizace, režírovala je Vlasta Schönová (až 30 repríz)
 - Adolf Hoffmeister**: Brundibár – inscenace dětské opery, hudbu složil Hans Krása
 - hráli ji i děti, byla to nejvýznamnější inscenace !
 - cíl – vytvořit dětem v tomto prostředí něco příjemného
- od podzimu 1944 – se divadlo nemůže hrát vůbec až do osvobození v dubnu 1945.

-47-

OTÁZKA Č.13

Hlavní tendence vývoje českého divadelnictví v letech 1945-1968

- od září 1944 do osvobození v dubnu 1945 byla divadla zavřena
- německé okupační úřady nepovažovaly divadlo za adekvátní zábavu v dané situaci a umělci a zaměstnanci divadel byli přemístěni na výrobu do fabrik.
- hned po osvobození se začala divadla otvírat, odpovídal tomu i repertoár :

Smetana : Prodaná nevěsta
Libuše
Hubička

- **Brno** : opera : od **25.5.** – Prodaná nevěsta

čínohra : **od 27.5. – J.Mahen** : Jánošík

- evokuje češství, vyjadřovali náladu z osvobození a vlastenectví
- bylo to období konce sezóny (květen, červen) – sklady, místnosti byly poškozeny, rozbombardovány, v souborech chyběli členové
- divadla zahájila **pravidelný provoz na podzim 1945**
- Atmosféra osvobození způsobila vznik nových divadel a scén (i oblastních) jako vyjádření pocitu mladé generace

Divadlo 5.května v Praze :

2.polovinu 40.let - 1950 (2 etapy) :

1. 1945-48

- divadlo na základě pocitu svobody – návaznost na avantgardu (předválečnou)

2. 1948-50

- konec avantgardních pokusů

- zabrána budova po německém divadle (dnes budova Státní opery)

- mladí divadelníci vytvořili dvousouborové divadlo :
Opera 5.května Čínohra 5.května

- v operě působil režisér **Václav Kašík**
Alfred Radok

Scénograf : **Josef Svoboda**

- její soubor nejvíc navazoval na meziválečnou avantgardu a na syntetické divadlo v duchu E.F.Buriana
- měla ambiciózní dramaturgii :

Prokofjev : Maškaráda (evr.premiéra – 1947)

Antonín Hába : Matka - čtvrttónová opera

Gerschwin : Porgy a Bess

Martinů : Hry o Marii

- tato mladá progresivní opera byla navštěvovanější než Státní opera – objevují se tlaky na její zrušení z důvodů konkurence a experimentálnosti

- **1.8.1948 – byla zlikvidována** (přestože měla velké plány : studio pro mladé, besedy, vydávání časopisu)

- včele čínohry stál komunista : **Antonín Kurš**

- chce vytvořit „lidovou scénu“

- vzorem – Sovětské divadlo a spis R.Rollanda : Divadlo lidu

- dramaturgie : důraz na dav a masu

- ze začátku zde působil i Radok

- **Alfred Radok** : Vesnice žen (protifašistická hra)
- pokles diváků činohry, trpí skutečnými ekonomickými problémy
- dramaturgie nasazuje české autory (Mahen, Preissová)
- Kurš – odchází po sezóně 1947-48 – důkaz, že socialistické lidové divadlo nemá budoucnost (ztroskotalo)
- **reorganizace divadel - '45-48** (příprava už před válkou)
 - proměna vnitřní struktury (Košický vládní program)
 - divadlo jako součást státního aparátu – zestátnění největších scén (regulace divadla státem)
 - včele těchto snah : architekt Miroslav Kouřil + kolektiv
 - už v květnu – divadelní revoluce :
 - moc nad divadly převzaly revoluční závodní rady složené z komunistů, které jmenovaly nové ředitele a omezily soukromé aktivity
 - vytvořily nadřazený orgán : revoluční odborovou radu divadelníků (centralizace a cenzura divadel) – totální byrokracie = **politický systém ovládá kulturu**
 - byly zrušeny divadelní koncese – vzniká nový divadelní program ! – **decentralizace a demokratizace**
- A) decentralizace – řízena z jednoho centra, mají vzniknout divadla všude po republice (kde to státní aparát potřebuje), aby byla divadelní kultura přístupná i mimo centra (* Uherské Hradiště, České Budějovice adal.)
- B) demokratizace - divadlo není pro intelektuály, ale pro lid – divadlo širokých lidových vrstev (didaktické, tendenční, prorežimové)
 - = **socializace divadla**
- **únor 48** – povolen pouze 1 směr : socialistický realismus
 - = schematické (černobílé) vidění reality
 - padouši a záškodníci x hrdinům (rolníci, dělníci)
 - tímto způsobem se psaly hry, dělalo se divadlo
- vzorem pro nové typy dramat byly hry ze SSSR :
 - **VÝROBNÍ DRAMA** : Parta brusiče Karhana
 - herci se učili v továrnách
 - vedle toho – inscenovány soudní procesy (Milada Horáková)
- nejhorší léta komunistické diktatury trvala do r.1953, kdy zemřeli Stalin a Gotwald
- do té doby divadla zachraňovala klasické hry (Shakespeare, Molière, Gogol, Čechov)
- publikum bylo v duchu socializace násilně hnáno do divadel (socialisticky pracovat i žít)
- mezníkem byl rok 1956 - v SSSR :
 - 22.sjezd KS SSSR – Chruščov** pronesl referát : O kultu osobnosti - pojmenoval Stalinovy zločiny
 - uvolnění
- **1957** – v kavárně Reduta se objevují programy improvizovaných večerů Textapealy :
 - vedli je : Ivan Vyskočil a Jiří Suchý
 - improvizované večery povídek, básní, hrála jazzová hudba
 - improvizace – úchvatná : nic nebylo předem určeno a nikdo nevěděl, kdo co přečte, s čím kdo vystoupí
 - cenzura na ně nemohla, protože šlo o improvizace
- (- kniha : Začalo to Redutou)
- vinárna však nestačila a Vyskočil a Suchý si našli malý sál (pro 150 lidí) – **Divadlo Na zábradlí** :

- zakládající členové : Miloš Macourek
Ljuba Hermannová
Ivan Vyskočil
Jiří Suchý
Ladislav Fialka – pantomimická skupina

- 1.hra – **9.12.1958 – Vyskočil, Suchý** : Kdyby tisíc klarinetů
- 2.hra – premiéra Fialkovy skupiny - Pantomima Na zábradlí
- 3.hra – **Vyskočil, Suchý** : Faust, Markétka, služka a já

-49-

- preferuje se herectví : amatérské, civilní, autentické, antiiluzivní, improvizální, hravé, autorské
- syntéza hudby, slova, tance (preference jazzu)

- objevuje se skupina : **Černé divadlo** – nová poetika, **Jiří Srnec**

- 1958 – vznikají i další **malé scény**
- **1959 – Jiří Suchý** zakládá **SEdmALýchFORem**
 - existuje dodnes
 - včele Jiří Suchý, pak Suchý + Šlitr (navazuje na OD V+W – kabaretní typ)
 - 1.inscenací : Člověk z pudy - v hlavní roli : Miroslav Horníček
 - Zuzana je sama doma
 - Jonáš a Tingltangl
 - začínalo zde hodně zpěváků
- **1962** – Ivan Vyskočil odchází z Div.Na zábradlí, do čela nastupuje : **Jan Grossman**
 - nastává éra absurdního dramatu
 - dramaturgem : **Václav Havel** : Zahradní slavnost
Vyrozumění
Stížená možnost soustředění
 - součástí : **Ionesco** : Plešatá zpěvačka
Beckett : Čekání na Godota
Jarry : Král Ubu
 - **Kafka** : Proces

- světová úroveň až do srpna 1968 – Grossman a Havel – pryč

- **1958/59 – Večerní Brno**
 - malá scéna, kabaret
 - kmenoví autoři : **Vladimír Fuchs, Milan Uhde**
 - improvizace, hudba (Ljuba Hermannová)
 - podtitul „satirické divadlo“
 - nejdřív na Cejlu v Radosti, pak u Bolka Polívky

- 60.léta – Činoherní klub** (1965)
 - včele : **Jaroslav Vostrý**, autor : **Ladislav Smoček**
 - Jan Kačer, František Husák, Nina Divíšková, Jiří Hrzán
 - divadlo hereckého typu založené na hereckých osobnostech a bezprostředním kontaktu s divákem

- nová česká filmová vlna (i na jevišti - spíš *filmové herectví*)

1965 – Divadlo Za branou

- zakladatelé : režisér **Otomar Krejča** (předtím v ND – nespokojen s poměry)
dramaturg : **Karel Kraus**

- herci : Marie Tomášová
Jan Tříska

- režisérské, vytváří složité jevištní kompozice

- kromě kmenového autora : Josefa Topola i inscenace Čechova i Oidipus, Antigona

-1972 – zrušeno

-50-

OTÁZKA Č.14

Významné tendence a osobnosti české dramatiky 60.- 80.let

- od 50.let dochází k uvolnění i na oficiálních scénách :

ND: - 1956 – angažmá : **Otomar Krejča** (šéf činohry)
Karel Kraus (dramaturg)
Alfred Radok
Jaromír Pleskota (režisér – např.Hamlet s R.Lukavským)
- dramaturgie : uvádějí se hlavně západní autoři

Radok → **Osborne** : Komik (Lad.Pešek) – o obyčejných starostech člověka žijícího na západě,
hrdina má i špatné vlastnosti – starosti jsou stejné na západě i
na východě (tam i tady) – celistvost světa bez železné opony

Krejča → **Shakespeare** : Romeo a Julie - M.Tomášová a J.Tříska

- konec sezony 64-65 odchází Krejča, Kraus, Tomášová, Tříska – do Divadla Za branou

1965 – Divadlo Za branou

- zakladatelé : režisér **Otomar Krejča** (předtím v ND – nespokojen s poměry)
dramaturg : **Karel Kraus**
- herci : Marie Tomášová
Jan Tříska
- režisérské, vytváří složité jevištní kompozice
- kromě kmenového autora : Josefa Topola i inscenace Čechova i Oidipus, Antigona
František Hrubín : Srpnová neděle
Křišťálová noc
Romance pro křídlovku
Josef Topol : Konec masopustu (už v ND)

-1972 – zrušeno

- nástup nových autorů : **František Pavlíček** - uváděn na Vinohradech
Milan Kundera : Ptákovina (Mahenovo divadlo)
Ludvík Kundera : Korzár
Totální kuropění
Nežert (zakázán, pak ve Večerním Brnu) – adaptace

Graabeho

Žert, satira a hlubší

význam

-21.8.1968 – invaze

- od r.69 – útlak, normalizace
- od r.71 – Husák - 1.tajemník ÚV KSČ
- 1968-70- chaos

- do srpna 68 nebyla cenzura, pak opět začala fungovat (plíživá autocenzura) – strach, postihy, emigrace

1971 – cenzura naplno !

- **září 1968** – stávka divadel – rozpačitost – nic to neznamenal

1971 – všechny instituce podrobeny prověrkám

- jednotlivec před komisí vyslovoval souhlas s okupací
- pokud někdo neprošel, byl vyhozen ze zaměstnání a byla postižená celá jeho rodina

-51-

- podzim 1968 – nesouhlas – dramaturgie :

Tyl : Jan Hus
Tvrdohlavá žena

Čapek : Bílá nemoc
Jirásek : Jan Roháč
Drda : Hrátky s čertem
Sofokles : Antigona

Mahen : Mrtvé moře (Mahenka)
Euripides : Trojanky (dramaturg : Kundera)
Ionesco : Nosorožec (režie : Kaloč)

- Zrušeny organizace sdružující divadelníky :

- **1970 - * Svaz českých dramatických umělců (dohled) – zrušen**
- **Divadelní noviny, časopis Divadlo – zrušeny**

+ **čistky v divadlech** – prověřování lidí ve vedení
- sledují, aby nevznikly protikomunistické nálady

- pravicové oportunistické živly (třeba i bývalí členové KSČ) :
 - vyškrtnutí (např. důchodce)
 - vyloučení (špatná budoucnost)
 - vystoupení – ze své vůle (to nejhorší)

- 23.8.1968 – Alfred Radok emigroval

- 1969 – Karel Kryl a další

- Fr.Hrubín – umírá, Šlitř, Grossman (leukemie) – umírají lidé povzbuzující ostatní – tragédie

Zavírání divadel :

Pantomima A.Jarryho (C.Turba)
Za branou
Reduta (pražská)

- dramaturgie se utíká ke klasice : Shakespeare, Ibsen
- Mahenka : **Puškin** : Boris Godunov – po 4.repríze zakázán

- Autoři spjatí s režimem (drama na přání) :

- **Vojtěch Trapl**
- **Karel Jílek** : Silvestr
- + dramaturgie Olbrachtovy Anny Proletářky
- **Antonín Zápotocký** : Mladá garda (i jako muzikál)

- sovětské autoři – Gorkij, Čechov

+ autoři východního Německa, Maďaři, ...

- *Iniciativu přebírají mladé malé soubory* (Semafor, Činoherní klub už pod dohledem)
- amatéři, poloprofíci

- **konec 60.let : Ypsilonka (Liberec) – Jan Schmidt**

- vlastní charakteristická poetika – tanec, zpěvy, hudba
- autentické herectví – až neherectví

- Carmen nejen podle Bizeta

- Michelangelo

-15.3.1968 – Husa na provázku (v Zemanově síni Domu umění)

- Panta rei aneb dějiny národa v kostce (režie : Zdeněk Pospíšil, dramaturg : Bořivoj Srba)

- kulturní centrum – centrum duchovního odporu

- **1972** – přejmenováno : Divadlo na provázku – plně profesionální otevřené divadlo

- nepravidelné texty, pouze **E.Tálská** : Šibeniční písně (dle Montgernsterna)

- Waterloo (Ostrava)

- v klubu, mladí lidé se vyjadřují k politice skrz divadlo

- Syn pluku (muzikál) – podle herečky : Valentina Katájena (satira na okupanty)

- divadlo zavřeno

- lidé obžalováni z protisocialistické činnosti – uvěznění za pobuřování státu socialistické soustavy

- Lidé musí volit, jak se budou chovat :

- 1975- červenec/srpen – Helsinky : Bezpečnost a spolupráce v Evropě

- 33 států podepsalo – otevření světa pro socialistické země + dodržování lidských práv

- leden 1977 – Charta 77 – žádost dodržování lidských práv (x Anticharta) - začátek konce

- vzniká mnoho malých divadel (hlavně amatéři), kulturní střediska, stejně tak rychle zase zanikají

- **od poloviny 70.let : Hadivadlo** (Prostějov)

Hubert Krejčí : Joričkova pantomima

- Studio pohybového divadla (Vangeli, Martinec)

- atak na strnulost oficiálních scén

- autoři : **Karel Steigerwald**

Arnošt Goldflam

Daniela Fisherová

- režiséři : **Petr Lébl** : DOPRAPO (Praha)

Pitínský : Ochotnický kroužek (Brno)

- 80.léta :

- dílny, festivaly, setkávání

- např. **Festival malých divadel** (FEMAD- Poděbrady)

Rozrazil (Ypsilonka, Hadivadlo, Div. na provázku, Na okraji /- Potužil/)

- vzniká nový svěbytný jazyk divadla, režiséři velkých scén (Mahenky, ND) - **Sherhauser**

+ autoři pod pseudonymy – Bytové divadlo (v soukromí pro zvané) – Vlasta Chramostová
(např. Mackbeth – redukce postav – Landovský, Kohout, Třešňák)
Divadlo na Tahu (Havel)